

NBC-sårbarhet i urbana miljöer

Gunnar Arbman, Åke Forsberg, Lena Karlsson Engman, Anders Lindblad,
Lena Melin, Lars Rejnus, Björn Sandström, Roger Sundqvist,
Thomas Ulvsand och Lars Wigg

TOTALFÖRSVARETS FORSKNING SINSTITUT

NBC-skydd

901 82 Umeå

FOI-R--0556--SE

December 2002

ISSN 1650-1942

Användarrapport

NBC-sårbarhet i urbana miljöer

Gunnar Arbman, Åke Forsberg, Lena Karlsson Engman, Anders Lindblad,
Lena Melin, Lars Rejnus, Björn Sandström, Roger Sundqvist,
Thomas Ulvsand och Lars Wigg

Utgivare Totalförsvarets Forskningsinstitut - FOI NBC-skydd 901 82 Umeå	Rapportnummer, ISRN FOI-R--0556--SE	Klassificering Användarrapport
	Forskningsområde 3. Skydd mot massförstörelsevapen	
	Månad, år December 2002	Projektnummer E4784
	Verksamhetsgren 2. NBC skyddsforskning	
	Delområde 33. NBC-studier	
Författare/redaktör Gunnar Arbman Björn Sandström Åke Forsberg Roger Sundqvist Lena Karlsson Engman Thomas Ulvsand Anders Lindblad Lars Wigg Lena Melin Lars Rejnus	Projektledare Lena Melin	
	Godkänd av Anders Norqvist	
	Uppdragsgivare/kundbeteckning Krisberedskapsmyndigheten	
	Tekniskt och/eller vetenskapligt ansvarig Författarna	
	Rapportens titel NBC-sårbarhet i urbana miljöer	
Sammanfattning (högst 200 ord) <p>I denna studie har samhällets sårbarhet vid händelser med nukleära, biologiska och kemiska (NBC) ämnen i urbana miljöer studerats. Särskild vikt har lagts vid bedömningen av Forsvarsmaktens (FM) möjlighet att stödja det civila samhället i sådana situationer. Studien har i huvudsak genomförts i form av interaktiva spel tillsammans med deltagare från berörda myndigheter. Förhållanden för storstad och medelstor stad har beaktats.</p> <p>Här konstateras att begreppet "svåra påfrestningar" till sist utgör en regeringsbedömning. De räddningsåtgärder som måste vidtas kan normalt lösas på lokal nivå, samt genom samverkansavtal inom närområdet.</p> <p>Det är tydligt att militär medverkan för stöd till samhället i princip inte har förändrats. Nytt är att det nu finns stora uttalade likheter mellan svåra påfrestningar och de många situationer som hanteras vid internationella operationer. Erfarenheterna bör tas tillvara genom att kontraktera en viss del av personalen för stöd till samhället. NBC-kompaniet utgör ytterligare en anpassad resurs liksom tillgången till experter inom NBC-området.</p> <p>En central nationell beredskap för analys och identifiering av alla typer av N-, B- och C-prover är önskvärd. Krisinformation via Internet bör vidareutvecklas som centralt media för informationsspridning. Samverkansproblemen har uppmärksamats vilket talar för vikten av den nationella krismyndigheten (1 juli 2002). En av de viktigaste uppgifterna för en sådan är att skapa en samlad bild av vilken kompetens som snabbt kan sammanställas eller medverka via något modernt sambandsmedium såsom videokonferenssystem eller Internet.</p>		
Nyckelord krishantering, NBC-händelse, totalförsvaret, urbana miljöer		
Övriga bibliografiska uppgifter	Språk Svenska	
ISSN 1650-1942	Antal sidor: 53 s.	
Distribution enligt missiv	Pris: Enligt prislista	

Issuing organization FOI – Swedish Defence Research Agency NBC Defence SE-901 82 Umeå	Report number, ISRN FOI-R--0556--SE	Report type User report
	Research area code 3. Protection against Weapons of Mass Destruction	
	Month year December 2002	Project No. E4784
	Customers code 2. NBC Defence Research	
	Sub area code 33. NBC Studies	
Author/s (editor/s) Gunnar Arbman Björn Sandström Åke Forsberg Roger Sundqvist Lena Karlsson Engman Thomas Ulvsand Anders Lindblad Lena Melin Lars Rejmus	Project manager Lena Melin	
	Approved by Anders Norqvist	
	Sponsoring agency SEMA	
	Scientifically and technically responsible The authors	
Report title (In translation) NBC vulnerability in urban areas		
Abstract (not more than 200 words) <p>In this report the vulnerability of the urban society with respect to accidents and/or attacks with nuclear, biological and chemical (NBC) agents has been studied. The Swedish Armed Forces ability to support the civil society at these kinds of events has been of particular importance to the study. The study has mainly been performed by arranging interactive games together with first responders and other personnel affected by this kind of events. The different situation in a big city compared with a smaller one has been taken into consideration.</p>		
Keywords crises management, NBC event, civil defence, urban areas		
Further bibliographic information	Language Swedish	
ISSN 1650-1942	Pages 53 p.	
	Price acc. To pricelist	

Innehåll

1	INLEDNING OCH BAKGRUND.....	5
2	SYFTEN OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	6
3	METOD.....	8
4	VIDGAT SÄKERHETSBEGREPP, SVÅR PÅFRESTNING, LAGRUM.....	9
4.1	Svår påfrestning.....	9
4.2	Lagrum.....	10
5	ANALYS AV FÖRMÅGA I DE AKTUELLA FALLEN.....	11
5.1	N- spelet.....	11
5.2	B-spelet.....	12
5.3	C-spelet.....	13
6	FÖRSVARSMAKTENS STÖD TILL SAMHÄLLET.....	16
6.1	Internationella erfarenheter.....	16
6.2	Några resurser.....	16
	Hemvärn.....	16
	NBC-kompaniet.....	17
	Keminsatsstyrkan (Chemical Support Team, CST, ej försvarsmaktsresurs).....	17
7	RESULTAT.....	18
7.1	N-spelet.....	18
7.2	B-spelet.....	18
7.3	C-spelet.....	19
7.4	Övrigt.....	20
8	DISKUSSION MED FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER.....	21
	N-SPELET.....	23
	B-SPELET.....	31
	C-SPELET.....	36
	INBJUDNINGAR TILL SPELEN.....	46
	DELTAGARFÖRTECKNING.....	52

1 Inledning och bakgrund

Den studie som beskrivs i föreliggande rapport är ett led i FOIs arbete att för ÖCBs räkning kartlägga samhällets nuvarande förmåga att hantera svåra påfrestningar orsakade av NBC-incidenter. Orsaker kan vara såväl olyckor som terroristdåd under fredstida förhållanden. Problem med radioaktiva, biologiska eller kemiska ämnen i urbana miljöer har tidigare identifierats som stora och komplexa och då främst studerats i samband med krigsrelaterade hotbilder. NBC-frågor avseende terror, sabotage och olyckor av relevans för samhället i fred eller kris, utan att krig råder, har emellertid inte analyserats särskilt ingående och systematiskt.

Sveriges beredskap och räddningstjänst för olyckor är främst strukturerad för händelser, där risken eller förekomsten av skadliga ämnen är känd vid inledningen av åtgärderna, eller på ett relativt tidigt stadium. Med de nya hot som kommit i fokus går det dock lätt att tänka sig scenarier, där det inte redan från början är uppenbart vilka ämnen som är involverade. Nytt i sammanhanget är också det utökade ansvar för stöd till samhället som givits Försvarsmakten i samband med 1996/1997¹ års försvarsbeslut.

Vid en svår påfrestning eller större olycka av NBC-karaktär kommer många aktörer att engageras och behöva samarbeta. Som framgår nedan, har studien behandlat hur detta samarbete kan ske och vilka möjligheter olika aktörer har att genomföra sina uppgifter, beroende på skyddsförmåga, resurser, lagstöd med mera.

Studien har vidare behandlat hur Försvarsmaktens stöd, enligt gällande försvarsbesluts formulering, skulle förbättra samhällets förmåga och under vilka former detta samarbete kan ske.

Not: Huvuddelen av denna studie genomfördes under år 2001 och speglar alltså inte den nya situation som föreligger efter händelserna den 11 september detta år. Ej heller belyser studien de organisatoriska förändringar som har skett i och med skapandet av den nya Krisberedskapsmyndigheten.

¹ Regeringens proposition 1996/97:4, Totalförsvar i förnyelse, Etapp 2, Försvarsdepartementet

2 Syften och frågeställningar

För att i någon mån spegla de förhållandevis stora regionala skillnader som råder mellan olika tätorter i Sverige beträffande tillgång till polisiär och militär kapacitet, räddnings- och röjningsresurser, sjukvårdsmöjligheter, m.m., har två typfall studerats; en storstad (Stockholm, 750 000 inv.) och en medelstor stad (Sundsvall, 93 000 inv.).

Stockholm framstår som ett naturligt val för denna studie. Dels kan en svår NBC-påfrestning i Stockholm få konsekvenser inte bara regionalt utan för hela Mälardalen eller i värsta fall hela riket, dels har Stockholmsregionen landets i särklass största resurser för att hantera en NBC-situation, inte minst genom att ett antal expertmyndigheter finns i Stockholm. Allmänt anses också huvudstäder vara attraktiva mål för terroristhandlingar eller attentat av andra orsaker.

Sundsvall valdes för att det är ett riskområde när det gäller transport av farliga kemikalier, är en industriort, har ett förhållandevis väl utbyggt nät av räddnings- och röjningsresurser samt vissa militära tillgångar. I motsats till städer av liknande storlek i Mellan- och Sydsverige, kan dock Sundsvall inte erhålla omedelbar förstärkning av räddnings- och röjningsresurser från närliggande större städer. Sjukvårdsresurserna i Sundsvallsregionen är typiska för en kommun av denna storleksordning som inte har universitetsanknuten sjukvård, det vill säga goda resurser finns men en del specialistfunktioner kan saknas.

Som framgår i kapitel 5 har Försvarsmakten, enligt 1997 års försvarsbeslut, som en av sina fyra huvuduppgifter att ställa vissa av sina resurser till samhällets förfogande vid svåra påfrestningar i fredstid. Som svåra påfrestningar nämns bl.a. större NBC-händelser till följd av olyckor eller medvetna terroristhandlingar. Eftersom det svenska samhället hittills varit förskonat från en så pass omfattande NBC-händelse att Försvarsmaktens resurser behövt tas i anspråk, har de samarbetsrutiner som finns inte testats i något skarpt fall. Detta var ett argument för att åtminstone i spelform undersöka funktionaliteten i de rutiner som finns. Det bedömdes vara intressant att kartlägga vilka försvarsresurser som erfordras och dessutom finns gripbara inom rimlig tid samt vilka av dessa som kan komma till användning i olika skeden av händelseförloppen. Eftersom det inte är helt klart hur militära och civila resurser ska samverka för att uppnå optimala synergieffekter, ville vi undersöka hur en samordning av resurserna kan gå till.

Urvalet av scenarier har gjorts utifrån ett antal olika kriterier. Det viktigaste har varit att dimensionera påfrestningarna så att man närmar sig den brytpunkt då samhällets civila räddnings- och röjningsresurser inte räcker till utan måste förstärkas med Försvarsmaktens resurser. Samtidigt var det ett krav att incidenterna inte fick vara så svåra att samhällets totala resurser att hantera dem skulle vara otillräckliga. Ett andra kriterium har varit att försöka identifiera förhållandevis "sannolika" händelser, detta trots att de verkliga fall som inträffat utomlands ofta legat utanför vad man rimligen kunnat förvänta sig. Med hänsyn till den mängd olika scenarier som är tänkbara kan man inte dra alltför långtgående generella slutsatser utifrån de typscenarier som valts för studien.

Ett antal avgränsningar har gjorts. Av tids- och resursskäl har händelseförloppen å ena sidan förenklats i förhållande till ett verkligt fall - särskilt vad gäller den inledande hotfasen. Å andra sidan är detta en följd av fokuseringen på de problem som vi avsåg att närmare belysa. Vidare har massmedias roll endast berörts summariskt. De mediala aspekterna är emellertid

viktiga och motiverar i sig en fördjupning av studierna där medias roll sätts i centrum för frågeställningarna.

En annan avgränsning är att myndigheter på central nivå inte har ingått i spelen.

3 Metod

Som huvudmetodik har vi valt interaktiva spel av resonemangstyp med deltagare från operativa myndigheter och organisationer vilka bedömdes berörda. Dessa inbjöds att delta vid de tre speltillfällena. Händelseförloppen har spelats upp i tidsföljd om än inte i realtid. Förhållandevis mycket tid har avsatts för diskussioner för att på så sätt tappa av den kunskap som deltagarna från de olika medverkande organisationerna representerade. De erfarenheter och iakttagelser som framkom har sedan analyserats och sammanställts.

Studiens slutsatser baseras såväl på erfarenheter från dessa spel, som på liknande verksamhet genomförda av dåvarande Försvarets forskningsanstalt (FOA) under 1997 och som har rapporterats tidigare.^{2,3,4}

Metodiken har den fördelen att den för samman personer från olika myndigheter och organisationer med olika erfarenheter och uppgifter och som normalt inte får så många tillfällen att "samöva". Den har visat sig vara lämplig för att identifiera eventuella glapp eller andra oklarheter beträffande ansvarsförhållanden och resurser såväl internt som mellan olika myndigheter. Vidare är den förhållandevis enkel att genomföra. Genom att hela händelseförlopp spelas upp, ökar också möjligheterna att identifiera kritiska moment. En nackdel med metodiken är att den genom att vara helt och hållet teoretisk kanske förbiser eller undervärderar en del praktiska svårigheter som skulle ha uppstått i ett verkligt läge. Risken finns också att vissa frågor behandlas väl översiktligt. Att komplettera metodiken med praktiska moment vore därför önskvärt. Detta skulle dock kräva helt andra resurser från såväl FOI som andra medverkande.

² Terrorism och utspridning av plutonium, Gunnar Arbman, Tor Larsson och Lars Wigg, FOA-RH—97-00250-864, september 1997

³ Terrorism med biologiska stridsmedel, Anders Norqvist, Roger Roffey, Lena Melin och Åke Forsberg, FOA-RH—97-00251-862, augusti 1997

⁴ Terrorism med kemiska stridsmedel, Gudrun Cassel, Edvard Karlsson, Jessica Larsson, Anita Meyerhöffer och Erik Näslund, FOA-RH—97-00245-865, juni 1997

4 Vidgat säkerhetsbegrepp, svår påfrestning, lagrum

I bl.a. 1996 års totalförsvarsbeslut vidgas säkerhetsbegreppet till att innefatta hot och risker i det fredstida samhället. Statsmakterna betonar dock att hanteringen av fredstida påfrestningar inte är totalförsvar. Med totalförsvar avses verksamhet som behövs för att förbereda nationen för krig. Försvarsmaktens resurser skall utformas så att de även kan användas vid internationella fredsfrämjande och humanitära insatser och stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället (Lag (1996:1470)). I Ds 1998:32 poängteras att samhället ska ha kunskap om och förmåga att vidta åtgärder av främst två slag:

Åtgärder som vidtas i förväg för att dels minimera riskerna för att någonting inträffar, dels begränsa konsekvenserna om de inträffar (säkerhets- och beredskapsarbetet).

Åtgärder för att kunna hantera händelser som inträffar (operativ krishantering).

Dagens vidgade säkerhetsbegrepp medför att det kan vara svårt att dra en skarp gräns mellan vad som är ”traditionella” säkerhetspolitiska hot och vad som är hot och risker i fredssamhället.

Grundförmågan att hantera incidenter i det fredstida samhället kompletteras genom planeringen för det civila försvaret med de särskilda beredskapsåtgärder som vidtas med utgångspunkt i krav som ställs vid i första hand ett väpnat angrepp.

Säkerhetsbegreppet speglar den förändring som pågått i samhället och omvärlden under den senaste tioårsperioden och är fortfarande i ett förändringsskede.

I det nya säkerhetsbegreppet ingår begreppet ”svår påfrestning”. Utöver de försvarsbeslut som introducerar den nya begreppen finns ett antal lagrum och förordningar som reglerar olika myndigheters ansvarsområden. En frågeställning för studien är om lagrummen ger stöd för de åtgärder som fordras.

4.1 Svår påfrestning

I bl.a. regeringspropositionen, 1996/97:11 (Beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället), ges en beskrivning och karakteristik av vad regeringen anser skall räknas som en svår påfrestning. Där ges ingen enhetlig definition utan begreppet illustreras snarare med ett antal tänkta scenarier och händelser. Enligt propositionen kännetecknas en svår påfrestning genom att den:

- avviker från det som kan betraktas som normalt
- uppstår hastigt, oväntat och utan förvarning
- hotar grundläggande värden
- kräver snabba beslut och koordinerade, koncentrerade insatser av flera instanser.

I proposition 1996/97:11 listas även ett antal områden där särskilt god beredskap bör finnas:

- Nedfall av radioaktiva ämnen
- Svåra störningar i viktig infrastruktur
- Översvämning och dammbrott

- Massflykt av asyl- och hjälpsökande till Sverige
- Allvarlig smitta
- Terrorism
- Kemikalieolyckor och utsläpp till sjöss
- Störningar i samhällsviktiga datasystem.

Denna förteckning är inte slutlig utan kan komma att ändras med tiden.

I rapporten Skyldigheter och befogenheter vid svåra påfrestningar på samhället i fred (Ds 1998:32) diskuteras vad som skall räknas som svår påfrestning i fred. Rapporten säger att enskild händelse inte utgör svår påfrestning i sig utan det är det tillstånd som en eskalering av händelsen kan ge upphov till. Om en händelse utvecklar sig till en situation där flera sektorer av samhället drabbas av allvarliga störningar som kräver koordinerade insatser av ett flertal myndigheter och organ kan det räknas som en svår påfrestning.

Det är alltså svårt att dra en gräns för när en händelse kan anses vara eller övergå i en svår påfrestning. Beslutet tas av regeringen i det enskilda fallet.

4.2 Lagrum

De lagar som främst reglerar Försvarmaktens deltagande i räddningstjänst etc. är Räddningstjänstlagen (1986:1102) och Förordning (1986:1111) om militär medverkan i civil verksamhet. Ur lagtexten framgår det klart (34 § räddningstjänstlagen) att räddningsledare kan ta i anspråk personal och materiel från Försvarmakten för räddningsuppdrag. Försvarmakten har dock rätt att neka med hänvisning till beredskapsläget samt dess förmåga att utföra sin huvuduppgift.

Frågeställningen huruvida Försvarmaktens fjärde huvuduppgift (ge stöd till samhället) bidrar till att öka samhällets rätt och benägenhet att kalla in Försvarmakten vid räddningsoperationer är inte lätt att besvara. Det råder i dag en stor tveksamhet inom olika myndigheter, inte minst Försvarmakten, vad den fjärde huvuduppgiften har för inverkan på deras agerande. Inom den aktuella studien har bl.a. denna frågeställning behandlats.

5 Analys av förmåga i de aktuella fallen

5.1 N- spelet

I det scenario som har använts görs traditionella räddningstjänstinsatser från de lokala aktörerna under de inledande faserna (se Bilaga 1). Dessa består i att släcka en brand, göra en brandplatsundersökning och ta hand om en skadad person. I ett senare skede blir det känt att en ^{137}Cs -strålkälla har funnits på brandplatsen, som kan ha gett upphov till bestrålning av viss personal. Den kan dessutom ha orsakat en besvärande kontaminering av utrustning, områden och byggnader. Den analys av förmågan som vi gör utgår ifrån denna radiologiska situation.

Mätinsatser kan ske i liten omfattning i ett tidigt skede. Alla kommuner och länsstyrelser har minst 2 dosratsinstrument (SRV 2000) vardera och kunskap om hur man mäter. En större och mer kvalitativ insats kommer att kräva tillgång till både fler mätinstrument av dosratstyp och mer avancerad mätutrustning. Dosratsinstrument finns i stort antal inom Försvarsmakten (Intensimeter 25). Avancerad mätutrustning, till exempel portabla spektrometrar, finns hos vissa av de kontraktslaboratorier som ingår i Statens strålskyddsinstitut (SSI) nationella beredskapsresurs. En nationell förmåga att kartlägga området finns således, men det är rimligt att räkna med några dagars fördröjning innan den blir tillgänglig.

Sjukvården kommer att ställas inför ett antal problem. I det aktuella fallet är antalet potentiellt strålskadade litet och bör inte utgöra någon stor belastning. Ett större problem kommer troligen att vara att hantera den ström av oroliga människor som söker upp sjukvården eller som hör av sig per telefon. Även om belastningen här kan bli stor, är det en fråga som ligger inom verksamhetsområdet och kompetens finns därför på många håll att hantera problemet. Här är samverkan med media mycket viktigt. Lämpligt anpassad information måste ges till allmänheten.

Vi kan konstatera en tvekan i hur situationen skulle hanteras. Denna tvekan beror på ovana, upplevd bristande kunskap och begränsad tillgång på mätinstrument. Den fördröjning som denna tvekan resulterar i innebär ingen stor nackdel i detta scenario, eftersom situationen inte ger upphov till en masskadesituation. Det är dessutom sannolikt så att en avvaktan på beslut tills situationen är klarlagd och expertis har konsulterats är att föredra.

Att bedöma situationens allvar och dess konsekvenser kommer knappast att ske lokalt eller regionalt. Vi upplevde att samtliga aktörer kommer att luta sig tungt mot ansvariga myndigheter och expertorgan, exempelvis Statens strålskyddsinstitut (SSI), Jordbruksverket, Socialstyrelsen (SoS), Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) och Totalförsvarets skyddscentrum (SkyddC).

Ett stort problem för polisen, räddningstjänsten och sjukvården kommer att bli den kontaminering av utrustning, lokaler och eventuellt personer som blev resultatet av agerandet innan det var känt att radioaktivitet fanns i området. Här kommer hjälp att behövas med mätinsatser, saneringsinsatser och kontroll av resultatet.

En saneringsinsats för att få bort ^{137}Cs från lokaler och bostadsområden samt att återställa utrustning i brukbart skick kräver stora insatser och måste planeras omsorgsfullt. Ingen nationell erfarenhet finns, men studier av erfarenheter efter kärnkraftshaveriet i Tjernobyl och en svår olycka med en övergiven strålterapi-källa i staden Goiânia i Brasilien, ger

kunskap om hur situationen måste behandlas. Vidare finns en FoU-rapport från Räddningsverket "Tidiga åtgärder vid sanering efter kärnkraftolyckor, riktlinjer för planeringen", som ger en beskrivning av vilka metoder som finns tillgängliga, vad de kräver och vilken effekt de ger i dosreduktion.

Räddningstjänstlagen (1986:1102, omtryck 1992:948), 28 §, andra och tredje stycket säger:

"Länsstyrelsen skall också svara för sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning.

För sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen i andra fall än som sägs i andra stycket skall den statliga myndighet som regeringen föreskriver eller i särskilda fall beslutar svara."

Den olycka som beskrivs i scenariot är ett sådant "annat fall". Det förefaller rimligt att Länsstyrelsen ges ansvaret att svara för saneringsinsatserna i detta fall, med tanke på den planering som skall finnas inom myndigheten för att uppfylla kraven i det andra stycket.

Utrymning av näraliggande bostadsområden diskuterades inte under seminarierna. De stråldoser som blir aktuella för boende i det aktuella scenariot är också för små för att motivera en sådan åtgärd av radiologiska skäl. Däremot kan frågan om utrymning komma upp för att underlätta saneringsåtgärderna. Ansvariga kommer dessutom sannolikt att få hantera situationer där boende spontant vill flytta av rädsla för strålningen eller inte litar på besked om att saneringen varit lyckad. Detta är bland andra en av erfarenheterna från olyckan i Goiânia.

I det aktuella fallet var strålkällan ^{137}Cs , som är lätt att mäta eftersom den sänder ut gammastrålning.

5.2 B-spelet

Två likartade seminarier genomfördes i Sundsvall och Stockholm. I den inledande fasen av de uppspelade scenarierna genomfördes demonstrationer av aktivister (djurrättsaktivister och AFA, se spelkortet, bilaga 2). I media förekom samtidigt anonyma hot om spridning av mjältbrandsbakterier (antrax) som möjligen kunde kopplas till dessa aktivister. I ett senare skede insjuknade ett stort antal personer med svåra magsmärtor, diarré och hög feber i vad som liknade en större epidemi. Analysen av förmågan hos olika myndigheter att hantera dessa scenarier bygger framför allt på diskussioner och analyser som gjordes vid seminarierna. En mer detaljerad beskrivning av dessa diskussioner finns beskrivna i bilaga 2.

Under hotfasen är en viktig del den information och kartläggning som polisen och Säpo har gjort och fortlöpande gör av olika grupper av aktivister i Sverige. Vad som möjligen saknas i denna kartläggning är kontakter med experter inom B-området. Här rådde viss osäkerhet om hur man snabbt skulle kunna komma i kontakt med experter på området. Det borde vara värdefullt om dessa kontakter kunde etableras och vara stöd i det arbete som kontinuerligt pågår i samband med att olika aktivistgrupper kartläggs. På så vis kunde man ha med vilka möjligheter och motiv en aktivistgrupp skulle kunna ha när det gäller avsiktlig spridning av biologiska stridsmedel. Viktiga frågor i sammanhanget är vilka möjligheter en viss aktivistgrupp har att få tag i en viss organism och vilka kunskaper som krävs för att kunna producera och sprida dessa organismer på ett sådant sätt att de får önskad effekt. Denna information är relevant för att polis/Säpo ska kunna avgöra om en aktivistgrupp har tillräckliga kunskaper för att göra verklighet av ett visst hot. Sammanfattningsvis är

kunskapen om olika aktivistgrupper relativt god medan kunskapen om biologiska stridsmedel och möjliga kopplingar till olika svenska aktivistgrupper däremot är betydligt lägre. Därför är det viktigt att polisen vet var expertisen finns så att dessa aspekter kan tas med vid den fortlöpande kartläggning som görs.

Utbrott eller mindre epidemier som orsakats av livsmedel eller förorenat dricksvatten har gjort att det finns en beredskap för detta slags händelser och ofta fungerar samarbetet mellan smittskydds-enhet och kommunens miljökontor bra. Det är till exempel i första hand miljökontorets uppgift att ta prover för att kunna identifiera källan till utbrotten. I Sundsvall finns dessutom en plan som kan aktiveras om ett stort antal människor behöver omhändertas. Vid ett större utbrott i Kramfors som omfattade 2500 personer samarbetade smittskydd och miljökontoret med Säpo då sabotage inte helt kunde uteslutas i samband med detta utbrott. Förmågan och beredskapen att hantera händelser där sjukdomar sprids avsiktligt varierar säkert mellan olika kommuner. I Sundsvall är den förmodligen bättre än i många andra. I samband med de utbrott som inträffat tidigare har även en viss erfarenhet att hantera media etablerats. Det område där det tydligast framträder bristande förmåga är provtagning och snabb identifiering av ”farliga mikroorganismer”. Det är inte rimligt att dessa resurser ska finnas lokalt utan här måste en samordning ske på nationell nivå. Kunskap om provtagning och snabb identifiering finns i landet till exempel vid SMI, SVA och FOI. Däremot saknas i huvudsak samordning och beredskap för att kunna dra nytta av denna kunskap.

Det är viktigt att det finns en myndighet att vända sig till för att få hjälp med provtagning och snabb diagnostik i de fall hot eller misstanke om avsiktlig spridning av biologiska stridsmedel förekommer. Det innebär inte att all kunskap måste finnas vid och samlas till en myndighet utan huvudsaken är att det finns en etablerad kanal att använda som därefter skickar frågan vidare till den myndighet som har den efterfrågade kompetensen. Här är det också viktigt att ta ställning till om det finns behov av en beredskap för att snabbt kunna ta prover och identifiera vilken organism som orsakat ett utbrott.

Ett annat område där det vid spelen rådde en viss osäkerhet var hur media skulle hanteras. Det finns definitivt ett stort behov av att se över hur informationen till media ska samordnas så att inte motsägelsefulla uppgifter sprids. Denna uppgift är svårast från och med hotfasen och fram till dess att det går att fastställa exakt vilken sjukdom som spridits och av vem. Därför måste samordningen omfatta samtliga myndigheter som är inblandade under denna fas av scenariot. Självfallet är tidsfaktorn mycket viktig, ju snabbare det går att fastställa exakt vilken organism som spridits desto lättare blir det gå ut med entydig och trovärdig information.

5.3 C-spelet

I Sundsvall utlöses en kraftig sprängladdning av den ryska maffian och i Stockholm av nynazister. Som en sekundär effekt av explosionen punkteras släpet på en förbipasserande tankbil lastad med svaveldioxid. Detta innebär att det blir skador från såväl explosionen som den utströmmande svaveldioxiden. Räddningstjänsten i både Sundsvall och Stockholm visade sig ha god beredskap för att hantera denna typ av olyckor. Kondenserade gaser som klor, svaveldioxid och ammoniak tas om hand på ett likartat sätt. Många människor skulle ändå komma att skadas av gasen vid det väderförhållande som antogs råda vid olyckstillfället.

När det gäller sjukvården så kan inget sjukhus i Europa ensamt klara av att ta hand om den stora mängden skadade: 50-100 människor kan vara svårt gasskadade och hundratals andra måttligt skadade. Dessutom kan åtskilliga ha skador på grund av sprängladdningen. Patienterna från Sundsvall måste därför fördelas på alla sjukhusen i Norrland och dessutom kanske till Uppsala och Trondheim. I Stockholm framgick det att sjukvården troligen måste göra hårda prioriteringar vid ett så här stort skadefall. Detta kommer att medföra att alla inte kan få vård av högsta kvalitet. Sjukvården kan inte heller erbjuda full sjukvård till alla skadade. Vid en olycka av denna typ kan extra resurser mobiliseras genom att man vänder sig till andra län. I Stockholm finns det stora sjukvårdsresurser inom ett relativt nära område. Helikoptrar kan hjälpa till med transporter till andra sjukhus men kommer snabbt att bli övertecknade. Stora mängder med t.ex. bussar måste därför sättas in. Vid de efterföljande diskussionerna framkom emellertid att man kan komma långt med enkla åtgärder som har en förebild i den verklighet som råder vid krigssituationer.

Akutsjukvården och ambulanspersonalen har idag uppgiftsanknuten utrustning för att ta hand om gasskadade. Ambulanspersonal borde därför kunna agera i närheten av det gasbelagda området. Det är dock oklart hur tillgänglig utrustningen är och i vilken utsträckning som övning har skett. Stora saneringsproblem kommer också att uppstå när patienter skall slussas in på sjukhusen. Många människor som är i marginellt behov av vård kommer också att själva ta sig till akutsjukhus och vårdcentraler vilket förvärrar situationen.

Inne i det gasbelagda området kan eller skall ingen medicinsk behandling ges. Där skall endast räddningstjänstens personal med kemskyddsdräkter vistas.

Hos polisen i Sundsvall finns det begränsade resurser medan man i Stockholm snabbt kan mobilisera cirka 100 man. Det är tveksamt om polisen sedan kan verka i anslutning till det gasbelagda området p.g.a. oklarheter om skyddsmasker finns i bilarna och om poliserna är övade att agera i ett sådant område.

Enligt räddningstjänstlagen kan alla lämpliga resurser användas, i detta fall även beredskapspolis och hemvärn. I praktiken finns det dock ingen tillgång till beredskapspoliser i en sådan här situation. Det går troligen fortare att få in hjälp från poliskärer i omkringliggande områden. Militärpoliser (MP) skulle kunna medverka vid avspärrning av området.

Vid denna typ av händelser försöker man spara personal genom att sätta upp vägmärken och avspärrningar. För detta engageras Vägverket och kommunens tekniska kontor. I Stockholm finns det inom polisen en pressavdelning på cirka 30 personer som kan utnyttjas för att sprida information till allmänhet och press.

I det akuta skedet hinner militären inte medverka utan dess insats kan påräknas först efter några timmar i form av frivilliga hemvärnsmän. I Sundsvall ingår ca 800 personer i hemvärdet. De kan börja infinna sig inom någon timme efter larm. De har tillgång till egen ledning och utrustning, bl.a. en del fordon. Hemvärnsmännen har egna skyddsmasker och kan lösa uppgifter i det yttre utsläppsområdet. Hemvärdet har också en del skyddsmasker i lager att ställa till förfogande för andra hjälparbetare eller för evakuering av människor. Vid diskussionen med Försvarmakten framkom att man ogärna ser en direkt kommunikation mellan räddningsledning och Hemvärn i initialskedet. En förfrågan om att få använda hemvärnsmän i räddningsarbetet skall ställas till Högkvarteret enligt gällande planering.

Detta kan dock i så fall komma att försena insatserna vilket är ett problem som bör beaktas framöver.

Militära sjukvårdsresurser finns inte heller direkt gripbara. Inom hemvärnet finns det dock en del utbildade sjukvårdare som kan vara relativt snabbt gripbara. Försvarmakten har, i ett längre tidsperspektiv, bra resurser i form av tält, uppvärmningsanordningar, filter och bårar.

I Stockholm framgick det att Försvarmakten kanske kan bidra med transport till sjukhus/uppsamlingsplatser men att det troligen går snabbare att ta hjälp av SL-bussar o.d. FM kan också bistå med helikoptrar för transport av sjuka.

Stockholms hemvärn kan även bistå men det är inte säkert att det blir tillfrågat. Dess personal skulle kunna användas för bevakningsuppdrag men då främst i ett senare skede.

Skyldighet att delta finns bara om FM bedöms ha erforderliga resurser, baserade på det aktuella hotläget. Det är sedan räddningsledaren som anvisar FM uppgifter och FMs personal leds av de egna befälen.

Socialtjänsten har endast resurser att ta hand om en del av de som har evakuerats.

Länsstyrelsen bedöms inte komma att ta över ledningen av räddningsinsatsen utan fungerar bara som stöd till räddningstjänsten. Det gäller i första hand för sjuktransportresurser.

6 Försvarsmaktens stöd till samhället

Senare års försvarsbeslut förändrar Försvarsmaktens uppgifter på ett genomgripande sätt. Det invasionsförsvarstänkande som har präglat försvarspolitiken under lång tid ersätts nu successivt med ett insatstänkande. Bland annat innebär den svenska säkerhetspolitiska viljan ett ökat internationellt engagemang samtidigt som den snabba omvärldsförändringen och teknikutvecklingen ställer stora krav på Försvarsmaktens anpassningsförmåga. Grunden för det militära försvarets utveckling skall oförändrat vara förmågan till väpnad strid. Försvarsmaktens huvuduppgifter har dock fått en ny skrivning efter försvarsbeslutet 1996, fortsättningsvis skall Försvarsmakten ha följande fyra huvuduppgifter:

- Försvara Sverige mot väpnat angrepp
- Hävda vår territoriella integritet
- Bidra till fred och säkerhet i omvärlden
- Stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar i fred.

Försvarsmaktens resurser skall kunna utnyttjas för att stödja det svenska samhället. Effektivt samutnyttjande av resurser med andra myndigheter är viktigt. Vid militärt och ekonomiskt likvärdiga alternativ skall den lösning väljas där Försvarsmakten bäst kan stödja samhället vid räddningstjänst, vid svåra påfrestningar i fred och vid andra former av stöd till myndigheter. Försvarsmakten skall ha förmågan att ställa resurser till förfogande vid räddningstjänst och därutöver kunna lämna stöd till andra myndigheter.

Den fjärde huvuduppgiften -stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar i fred- är av särskilt intresse för denna studie. Enligt försvarsbeslutet skall förmågan att stödja samhället vid svåra påfrestningar i fred inte utgöra utgångspunkt för Försvarsmaktens utformning. Försvarsmakten skall dock kunna samverka med andra myndigheter och kunna ställa resurser till förfogande. Vidare skall denna uppgift beaktas när Försvarsmakten genomför övningsverksamhet och materielanskaffning.

6.1 Internationella erfarenheter

Vår försvarsmakt erhåller vid de internationella operationerna en mängd erfarenheter i samband med fredsbevarande och fredsframtvingande åtgärder. Viktiga uppgifter är att skapa goda relationer till lokalbefolkningen, ge stöd för återuppbyggnad, utföra transporter, bevaka, registrera, förmedla och leda. Dessa uppgifter sammanfaller i stor utsträckning med de uppgifter som erfordras i samband med en svår påfrestning.

Idag finns inget system för att återvinna denna erfarenhet för att utnyttjas som stöd till samhället. Den kunskap som erhållits är av mycket stort värde liksom personalens förmåga att agera under svåra påfrestningar.

6.2 Några resurser

Hemvärn

Detta är en traditionellt använd resurs av ca 80 000 man. Hemvärnspersonalen har god lokalkännedom och snabbt gripbar personlig utrustning, inklusive militär skyddsmask.

Tillgängligheten hos Hemvärnet (48 h) är dock ett problem när man följer officiella beslutsvägar.

NBC-kompaniet

En viktig framtida resurs vid det slags händelse som diskuteras i rapporten är det NBC-kompani som planeras att vara operativt 2004. I målsättningsdokumentet står att kompaniet skall utgöra ett ”totalförsvarsgemensamt operativt förband med hög tillgänglighet”⁵. Vidare skall kompaniet kunna verka i samtliga fyra försvarsmaktsuppgifter. Det skall ha ”förmågan att under fredstid stödja det civila samhället vid svåra påfrestningar” med expertstöd och punktinsatser inom 24 timmar. Kompaniet skall även ha hög rörlighet.

Keminsatsstyrkan (Chemical Support Team, CST, ej försvarsmaktsresurs)

Denna resurs är ej militär men bör ändå nämnas. I samband med ratificeringen av kemvapenkonventionen har Sverige förbundit sig att bidra till den frivilliga fonden, vilket har motiverat vårt tillhandahållande av Keminsatsstyrkan, CST, som organiseras av SRV.

CST totala personal består i dag av ca 160 frivilligt kontrakterade personer från kommunala räddningstjänster, Kustbevakningen, lanstingen, Räddningsverket, Rikspolisstyrelsen och FOI NBC-skydd. Målsättningen är att i händelse av en större kemolycka etc med kort varsel (rekognoseringsstyrka inom 5 timmar och huvudstyrkan inom 12 timmar, exklusive restid) internationellt kunna stödja Organisation for Prohibition of Chemical Weapons, OPCW, med ett team om ca 35 personer. I uppgifterna ingår evakuering, räddning, omhändertagande, indikering, varning, sanering, verifiering, provtagning, destruktion och transport. CST är självförsörjande vad gäller förläggning, förplägnad, kommunikation, egenskydd och transporter i upp till 14 dagar. Styrkan kan i dag ej användas nationellt.

⁵ Utkast till taktisk, organisatorisk, ekonomisk målsättning (UTOEM) för NBC-insatsstyrka (kompani), arbetsdokument.

7 Resultat

I denna studie har samhällets sårbarhet vid händelser med nukleära, biologiska och kemiska (NBC) ämnen i urbana miljöer studerats. Särskild vikt har lagts vid Försvarsmaktens (FM) möjlighet att stödja det civila samhället i sådana situationer. Studien har i huvudsak genomförts i form av interaktiva spel tillsammans med deltagare från myndigheter med primärt operativt ansvar vid sådana händelser. För att belysa skillnaden mellan en storstad och en medelstor stad genomfördes spelen med myndighetsrepresentanter från Stockholm respektive Sundsvall. En uppföljande diskussion genomfördes också med representanter för Försvarsmakten. Dimensioneringen av de olika NBC-händelserna valdes utifrån möjligheten att hitta en brytpunkt där olika delar av Försvarsmaktens resurser skulle kunna utnyttjas som stöd på ett rationellt och effektivt sätt.

Frågeställningen om Försvarsmaktens deltagande i olika räddnings- och röjningsoperationer baseras på det vidgade säkerhetsbegreppet och Försvarsmaktens nya uppgifter som inkluderar ”stöd till samhället vid svåra påfrestningar”.

7.1 N-spelet

I N-scenariot hanterades en mindre till synes ofarlig brand i ett garage. Ingen hotfas föregick händelsen. Det visade sig emellertid senare att det fanns en strålkälla på brandplatsen och att en omfattande kontaminering av personal, mark och materiel ägde rum.

Den, från polis, räddnings- och sjukvårdspersonal, initialt mest efterfrågade resursen var expertstöd. I ett senare skede krävdes mycket personal och utrustning för avspärning samt mätning av stråldos av kontaminerad personal och materiel. Efter detta följde senare ett storskaligt saneringsmoment. Sjukvården belastas hårt av hjälpsökande, oroliga, människor medan det faktiska akuta vårdbehovet var relativt litet. Det uppstod ett behov av sanering vid sjukhusintagen vilket utgjorde en svag länk i funktionskedjan.

Vid denna typ av händelse finns ett relativt stor insatsspektrum där Försvarsmaktens resurser kommer till användning efter akutfasen. Den akuta räddningssituationen är relativt snabbt övergående och Försvarsmaktens resurser efterfrågas sedan vid det efterföljande uppmättnings och saneringsarbetet. Det efterföljande röjningsarbetet är ingen räddningstjänstuppgift och samtidigt utgjorde strålkällan inget kärntekniskt utsläpp varför det råder en viss tveksamhet runt viken myndighet som kommer att ha det övergripande ansvaret. Det är dock inte troligt att händelsen kommer att anses vara en ”svår påfrestning för samhället i fred”.

I det scenario som spelades upp förutsattes en lättdetekterad strålkälla (gammastrålare). Förloppet hade blivit betydligt mer svårhanterligt med en alfa- eller betastrålare.

7.2 B-spelet

I motsats till N- och C-spelet föregicks B-sceneriet av en hotfas. Demonstrationer av olika aktivistgrupper sammanföll med anonyma hotelser om utspridning av mjältbrandsbakterier (antrax). Ett flertal personer insjuknade senare i en epidemiliknande situation.

Polisen fick en framträdande roll under hotfasen med de erfarenheter som finns, från bl.a. SÄPO, om olika aktivistgrupper. Ett samarbete med experter inom B-området efterfrågades.

Smittskyddsenheterna och kommunens miljökontor har en etablerad samarbetsberedskap för händelser där epidemier sprids via t.ex. förorenat dricksvatten. Dock saknas vissa resurser för identifiering av smittspridande organismer. Det rådde osäkerhet var prover skulle skickas för identifiering. En sådan förmåga finns på olika håll i landet (FOI, SMI och SVA), men en samordning för hanteringen saknas. Även vid själva provtagningen efterfrågades en central instans att vända sig till när man misstänker farliga organismer.

Någon direkt roll för FM framkom inte i B-spelet.

7.3 C-spelet

C-scenariot utgjordes i båda fallen (storstad, medelstor stad) av en större olycka med en svaveldioxidfylld tankbil, oavsiktligt orsakat av en sprängladdning. Inte heller här föregicks händelsen av någon egentlig hotfas.

En god räddningsberedskap finns för att hantera denna typ av händelse i de båda typstäderna. Räddningstjänsten är väl förberedd för liknande händelser och det rådde ingen tvekan om hur den uppkomna situationen skulle hanteras. Den akuta fasen är relativt snabbt övergående men ett relativt stort antal människor fick trots detta gasrelaterade skador, samtidigt som en del även skadades av den bombexplosion som utlöste händelsen.

Den masskadesituation som uppstod gjorde att sjukvårdresurserna blev hårt ansträngda. I Stockholm fanns en större möjlighet att fördela de skadade på flera lokala sjukhus än i Sundsvall. Det transportbehov som uppstod i Sundsvall skulle kunna lösas med militära resurser men dessa är dock inte gripbara inom det aktuella tidsintervallet. Sjukvårdspersonalen hade svårigheter att agera i ett gasbelagt område i båda fallen. Detta är dock inget stort problem eftersom endast omhändertagande skall ske inom det belagda området. Räddningstjänstens personal kommer att stå för transporten från området. Detta är en uppgift där även skyddsutrustad militär personal skulle kunna agera.

Även i C-spelet kommer sjukvårdsapparaten att belastas av personer som söker sig till sjukhusen mer på grund av oro än ett faktiskt vårdbehov. Detta, plus det faktiska saneringsbehovet i en del fall, kan komma att bli en flaskhals vid transport och intag till sjukhusen.

Vid borttransport av den halvtömnda tankbilen kan ett behov av evakuering uppstå. Det rådde oklarhet om huruvida polis kan agera i en miljö där det råder fara för gasbeläggning. Skyddsmasker (militär modell) finns tillgänglig för polisen. Det är dock oklart om dessa medförs rutinmässigt och i vilket antal. Även här skulle militär personal kunna vara behjälplig om den finns tillgänglig. För agerande vid höga koncentrationer av svaveldioxid krävs dock tryckluftmatade andningsskydd som endast räddningstjänsten har.

Hemvärnet nämndes som en bra och snabbt gripbar resurs. Det framgick dock vid kontakter med Försvarmakten att en begäran om hjälp från hemvärnet inte får ske på lokal nivå utan skall ske den formella vägen via Militärdistriktet eller Högkvarteret.

7.4 Övrigt

En genomgående reaktion vid de olika scenarierna är en önskan att ha tillgång till expertstöd. I fallet med nukleära ämnen finns det en relativt stor kunskap om hur beredskapsorganisationen är uppbyggd och var man skall vända sig för hjälp. Beträffande biologiska och kemiska ämnen är motsvarande insikt delvis personrelaterad och varierar organisationer emellan. En central myndighet eller enhet dit det går att vända sig för expertstöd torde avsevärt minska tidsintervallet från en händelse till det att räddnings- och sjukvårdspersonal kan hantera situationen med adekvata insatser. Myndigheten bör till exempel ha utarbetat en strategi för provtagning och analys samt veta var i landet det finns kunskap om dessa.

En mycket viktig fråga som inte belystes i tillräcklig omfattning var medias roll. I alla ovanstående scenarier kommer allmänheten att mötas av relativt okända händelser med en stor psykologisk påverkan. Hur detta skall hanteras verkar det råda en viss oklarhet om. Det torde vara viktigt med en kontaktpunkt mot räddningsmanskaper så att det inte sprids flera olika bilder av vad som händer. Samtidigt måste det finnas expertstöd till mediarepresentanten för att besvara alla de olika frågeställningar som kommer upp.

Senast 2004 kommer FM att ha tillgång till ett NBC-kompani som med stor sannolikhet skulle fungera mycket väl vid flera av de här diskuterade händelserna. I målsättningen för NBC-kompaniet står bl.a. att den skall "utgöra en styrka som kan utnyttjas när/om Sverige eller annat land drabbas av en insats av nukleära, biologiska eller kemiska stridsmedel". Kompaniet kommer troligen att kunna vara en betydande förstärkning vid händelser som inkluderar NBC-relaterade ämnen.

8 Diskussion med förslag till åtgärder

Utifrån den svårighetsgrad vi har valt för de olika scenarierna har det framkommit att en stor del av behövliga åtgärder kan lösas på lokal nivå. Både inom räddningstjänsten och sjukvården finns dessutom formella vägar att tillföra resurser från angränsande kommuner och landsting.

För beredskapen inför utspridning av, framför allt, biologiska ämnen är det mycket viktigt att samarbetet mellan smittskydd och kommunens miljö och hälsokontor fungerar bra och att någon form av beredskapsplan finns upprättad. Detta är särskilt viktigt för att kunna agera på ett bra sätt redan under en eventuell hotfas. Polisen har också en mycket viktig roll under hotfasen, särskilt innan man vet om det är frågan om en avsiktlig eller oavsiktlig utspridning. En mycket viktig del i polisens arbete är också att kartlägga olika grupperns aktiviteter för att i samråd med experter inom NBC-området kunna bedöma hotet.

Militär medverkan som stöd till samhället har knappast ändrat karaktär sedan den förändrade inriktningen av försvaret beslutades. Studien visar att ansvariga myndigheter på lokal nivå inte direkt efterfrågar det utvidgade stöd som Försvarsmakten kan förväntas ge. De traditionella stödfunktionerna såsom transporter efterfrågas ibland liksom vissa övriga materiella resurser. De lagrum som reglerar Försvarsmaktens huvuduppgifter innebär att Försvarsmakten får stödja samhället vid så kallade svåra påfrestningar. Fortfarande kvarstår dock oklarheter om vilka kriterier som bör beaktas för att en händelse skall betraktas som en svår påfrestning.

I denna studie har det framkommit att det från Försvarsmaktens sida finns en uttalad vilja att leva upp till försvarsbeslutets intentioner om ett utökat stöd till samhället. Regelverk och ansvarsfrågor förefaller dock inte ännu vara tillräckligt väl genomarbetade. Försvarsmaktens ledningsstruktur, inte minst i de operativa enheterna, lämpar sig mycket väl för att agera i krissituationer, i det civila samhället. Traditionellt har stora delar av Försvarsmaktens materiella resurser kunnat användas vid krissituationer för till exempel transport och i samband med röjningsarbeten. Det finns naturligtvis även ett ekonomiskt incitament i att kunna utnyttja redan befintlig utrustning och erfarenhet.

Eftersom det finns uttalade likheter mellan de här behandlade scenarier och de situationer som hanteras vid internationella operationer bör de erfarenheter som personal (både militär och civil) erhåller vid internationella operationer tillvaratas och överföras. Ett system för detta är förslagsvis att efter hemkomst och debriefing kontraktera en del av personalen för Stöd till samhället, förslagsvis med en kontraktstid av tre år. Med en kontraktstid i denna storleksordning erfordras inte någon extensiv övningsverksamhet. Baserat på typen av svår påfrestning kan personal rekryteras och inkallas med hänsyn till vederbörandes professionella profil. En framtida viktig resurs vid denna typ av händelse är det NBC-kompani som planeras att vara operativt 2004.

En resurs som genomgående har efterfrågats av alla deltagande parter är expertstöd i olika former. Detta gäller hela händelsekedjan från provtagning och analys av NBC-stridsmedel och toxiska kemikalier till riskbedömning, sanering och destruktion. På både på lokal och på nationell nivå måste det finnas kunskaper om (eller möjlighet att skaffa sådan) hur olika typer av prover ska behandlas. En viktig frågeställning är vad man kan analysera lokalt och vad som måste skickas till andra, mer specialiserade laboratorier. Det är mycket viktigt att en

central beredskap upprättas för snabb analys och identifiering av alla typer av N-, B- och C-prover och eventuella blandningar av dessa. Detta saknas i nuläget och möjligheten att kunna genomföra identifieringen bygger till stor del på personkontakter och informella vägar.

Trycket från media kan, särskilt initialt, bli mycket stort. Det är därför viktigt att en ansvarig person per myndighet agerar gentemot media. Inte flera "experter" med, i sämsta fall, divergerande uppfattningar. Den väntetid som uppstår, till exempel i samband med att proverna analyseras, är mycket kritisk. Under denna period föreligger stor risk för att spekulationer och därmed onödig oro sprids via media om det inte finns i förväg upprättade vägar för informationsspridning. Krisinformation via Internet, som vissa myndigheter redan har tekniska förberedelser för, utgör en mycket viktig del av informationsspridningen i samband med svåra påfrestningar på samhället. I dag finns det redan mycket goda erfarenheter av att myndigheter/organisationer omedelbart upprättar en hemsida för att föra ut information. Styrelsen för psykologiskt försvar, SPF, har analyserat ett antal svåra påfrestningar där Internet använts som primärt informationsmedium. Denna metod skulle kunna utvecklas vidare dels genom att man "standardiserar" utseendet mot användaren (jfr larmnumret 112) samt att man även ger information på, förutom svenska, även på engelska. I vissa fall kan det vara nödvändigt att översätta informationen till ytterligare något språk.

Sammantaget visar studien att samverkan mellan myndigheter och ledning behöver stärkas och övas inom ett flertal områden. Besluts- och samverkansvägar måste också formaliseras. För att kunna utnyttja Försvarmaktens materiel och resurser måste listor på utrustning och dess lokalisering upprättas. Det måste även upprättas listor på namn och kontaktpuppgifter för olika expertfunktioner och dessa måste sedan hållas aktuella.

Ett övergripande sätt att lösa flera av de problem som uppstår, bl.a. expertstöd och samverkan, är att inrätta ett nationellt krishanteringsorgan. En av de viktigaste uppgifterna för ett sådant är att skapa en samlad bild av vilken kompetens som snabbt kan sammankallas eller samlas via något modernt sambandsmedium såsom videokonferenssystem eller Internet.

N-spelet

Allmänt

Nedanstående beskrivning hänför sig till spelet i Sundsvall. Resonemangen är dock till större delen tillämpliga på stockholmsfallet.

Åtgärder kopplade till utspridning av radioaktiva ämnen kan generellt hänföras till en hotfas, ett akutskede och ett senare skede. Eftersom förekomsten av joniserande strålning blev känd tämligen sent är denna indelning mindre relevant i detta fall.

Räddningstjänsten

Uppgifter för räddningstjänsten:

- rädda liv
- släcka brand
- avspärrning
- intensitetsmätning
- information.

Livräddning, brandsläckning och avspärrning - Dessa åtgärder vidtas innan det är känt att en strålkälla finns på brandplatsen och behöver därför inte diskuteras vidare.

Intensitetsmätning och information - Mätning behövs för att kunna bedöma det område som inte bör beträdas eller eventuellt måste utrymmas. Mätning behövs även för att konstatera om personer, bilar etc. som funnits i närheten av brandplatsen är kontaminerade och behöver saneras. Vidare behövs mätning för saneringskontroll. Mätning kan även ge underlag för uppskattning av erhållna stråldoser, men för den enskilda exponerade personen blir sådana uppskattningar mycket grova. Det är inte sannolikt att räddningstjänsten skall kunna genomföra alla dessa mätningar.

Tillgången på instrument i organisationen är otillräcklig, åtminstone tills man hunnit förstärka med kommunens, andra räddningstjänsters och den militära organisationens m.fl. resurser. Förstärkningen kan ta tid så inledningsvis torde detta utgöra en flaskhals. Andra flaskhalsar är tillgången på personer med erfarenhet av mätning och - framför allt - som kan inrikta och leda verksamheten.

Från flera håll uttrycktes behov av stöd från Statens strålskyddsinstitut (SSI). SSI har dygnet runt en tjänstgörande strålskyddsinspektör som kan nås via SOS Alarm, men det är oklart vad denne kan göra utöver att föreslå systematiska mätningar. Det är önskvärt att en representant för SSI (ev. FOI eller SkyddC) snabbt kommer på plats och leder mätverksamheten.

Stöd från SSI är även angeläget för att på lämpligt sätt utforma den information som lämnas till media och allmänhet. I avsaknad av saklig och begriplig information riskerar man spontan massevakuering med åtföljande kaos samt okontrollerad

tillströmning till sjukhus av människor som tror att de kan ha blivit skadade av joniserande strålning.

Ansvar för information torde ganska tidigt övergå från räddningstjänsten till kommunen eller en ledningscentral hos länsstyrelsen (se nedan). För att genomföra mätningar kan i storleksordningen tio personer vardera uppåddas från SkyddC och FOI. De första torde kunna vara på plats efter ca sex timmar och full styrka finnas tillgänglig efter ett par dygn. FOI kan med hjälp av spektrometer identifiera att strålningen kommer från cesium-137, vilket är av betydelse bl.a. för sanering.

Utöver systematisk mätning av terrängen för att få en bild av det belagda området behöver punktmätningar göras på lekplatser samt i trappuppgångar, sjukhusentréer, lägenheter, kontor och fordon. Luftfilter plockas ut för att konstatera om radioaktivitet ackumulerats i dessa. Härtill kommer mätning på personer före och - i förekommande fall - efter sanering.

Kommunen

Uppgifter för kommunen:

- information
- evakuering och utrymning
- sanering.

Information - Som ovan nämnts torde ansvaret för att informera allmänhet och media relativt tidigt övergå från räddningstjänsten (räddningsledaren) till kommunen. Förutom genom automatiska och mänskliga telefonsvarare kan information lämnas via radio, TV, tidningar och – inte minst – Internet. Behovet av expertråd från främst SSI för att utforma informationen har påtalats ovan. Även sjukvården (landstinget) måste kunna påverka informationen så att dess organisation ej överbelastas.

Evakuering och utrymning – Underlag fanns inte för att klart ta ställning till om evakuering eller utrymning är nödvändig i detta scenario. Viss spontan utrymning kan förväntas; berörda människor torde söka sig till fritidshus, släktingar och vänner eller ordna logi på annat sätt. Vid en organiserad evakuering/utrymning kan kommunen skaffa fram ett visst antal bostäder. Om inte dessa förslår kan länsstyrelsen medverka till att utöka antalet. Denna uppgift bedöms kunna lösas utan större problem. En olöst fråga är i vilken grad människor är beredda att åter flytta in i bostäder som sanerats eller kanske inte sanerats för att detta inte ansetts nödvändigt.

Sanering – Sanering är främst länsstyrelsens ansvar. Kommunens resurser kommer dock säkert att behöva tas i anspråk. Vid sanering av terräng gäller detta främst fordon och personal från gatukontoret.

Sjukvården (Landstinget)

Uppgifter för sjukvården:

- information
- omhändertagande av hjälpsökande
- transporter av (misstänkt) kontaminerade
- sjukvård av strålskadade
- krishantering
- långtidsuppföljning.

Information - Tillsammans med kommunen (länsstyrelsen), SSI m.fl. måste sådan information ges att sjukhus och vårdcentraler inte översvämmas av oroliga människor som vill bli undersökta. Det är viktigt att beskriva under vilka betingelser människor kan ha blivit (externt eller internt) kontaminerade samt vilka symptom som kan tyda på att högre doser har erhållits. Människor som anser sig behöva bli undersökta måste hänvisas till lämpliga mottagningar.

Ta hand om hjälpsökande - De flesta som befarar att de drabbats av joniserande strålning kan antas söka sig till akuten vid Sundsvalls sjukhus såvida de inte genom annan information kan fås att uppsöka andra platser som förberetts för att ta hand om dem, t.ex. vårdcentraler eller tillfälligt iordningställda undersökningslokaler.

För alla som är potentiellt kontaminerade behövs en ”screening”-process, som kan inledas med intensitetsmätning och ett samtal för att klara ut om det ens är teoretiskt möjligt att kontaminering kan ha ägt rum. Kontaminerade måste saneras och erhålla ombyte av kläder.

I nästa steg tas lämpligen cellprover för att se om påtagliga strålskador erhållits. Möjligheten finns också att tillföra den helkroppsmätare som finns vid FOI i Umeå. Denna har en kapacitet om ca 3 personer/tim, vilket torde innebära krav på prioritering av vilka som man skall mäta på.

Det är svårt att a priori sätta nivåer för när olika grad av behandling skall sättas in. Detta torde i någon mån behöva avgöras av mängden ”patienter”. Det måste tidigt beaktas att ändringar i kriterier över tiden (om de blir allmänt kända) i hög grad kan bidra till misstro och förvirring hos allmänheten.

Vissa kategorier av människor kan i första hand utpekas som potentiellt kontaminerade:

- deltagare vid brandsläckningen
- brandplatsundersökare
- personer som räddade den brandplatsundersökare som klämdes fast
- närboende
- de som har sina arbetsplatser nära brandplatsen
- åskådare till branden

- poliser som medverkat vid ev. avspärning/evakuering.

Om antalet människor som bedöms behöva läggas in för observation eller behandling avseende strålskador skulle bli stort, finns möjligheten att sprida dessa till andra än Sundsvalls sjukhus. Om det mot förmodan skulle visa sig nödvändigt kan patienter flygtransporteras till Umeå eller Uppsala/Stockholm.

Transporter av (misstänkt) kontaminerade - Först kan konstateras att åtminstone en ambulans kommer att kontamineras, nämligen den som tar den skadade brandplatsundersökaren till sjukhuset. Vid övriga transporter torde man kunna förebygga kontaminering genom att transporten föregås av sanering.

Människor som spontant tar sig till sjukhus eller andra undersökningsställen riskerar att kontaminera de fordon de åker i (egna bilar, taxibilar, bussar). Det är därför viktigt att man tidigt går ut med varningar för detta. En lämplig åtgärd är att upprätta en personsaneringsplats i närheten (dock ej farlig närhet) av brandplatsen och hänvisar oroliga personer dit. Där måste kontaminerade kläder och kontaminerat vatten kunna tas om hand.

Om lokal för undersökning enligt ovan inte ligger inom gångavstånd från saneringsplatsen kan ambulanser eller bussar avdelas för att ta människor dit. Eftersom dessa är sanerade riskerar man inte att få fordonen kontaminerade.

Sjukvård av strålskadade och långtidsuppföljning - Behandlingen följer gängse normer. I den mån expertis saknas vid berörda sjukhus kan sådan tillfälligt överföras dit eller konsultation ske per telefon.

Krishantering - En grupp med psykologer, präster m.fl. som kan ta hand om människor som känner stor oro bör tidigt inrättas. Gruppen bör även ha tillgång till strålningsexpertis.

Polisen

Uppgifter för polisen:

- brandplatsundersökning
- avspärning
- evakuering och utrymning
- bevakning
- trafikledning.

Som bakgrund till nedanstående bör man observera att ett visst antal poliser kan vara strålskadade eller åtminstone kontaminerade. Fordon kan också ha kontaminerats.

Brandplatsundersökning - Detta är en uppgift för speciellt utbildade poliser (ej för räddningstjänsten). I den mån undersökningen inte hunnit avslutas när en av undersökarna blir fastklämd ställs man inför ett potentiellt svårt problem. Så länge hög strålningsintensitet föreligger på brandplatsen finns dock ingen orsak att forcera undersökningen; att klara ut brandorsak just i detta fall har knappast hög prioritet.

Bilaga 1

Avspärning, bevakning och trafikledning - Dessa uppgifter syftar till att hindra människor att ta sig in i farligt område. I den mån polisens personella resurser inte räcker till kan åtminstone avspärning och trafikledning delvis göras med bommar, skyltar och liknande. Personalförstärkningar kan erhållas från beredskapspolisen, Försvarmakten och vägverket.

Evakuering och utrymning - Vid dessa aktiviteter, som beslutas av kommunledningen eller länsstyrelsen, är polisens uppgift att registrera vilka människor som förflyttas. Det torde även falla på polisens lott att undersöka att inga människor blir kvar i det område som skall evakueras/utrymmas. Dessa uppgifter är tämligen personalkrävande; mycket talar därför för att personalförstärkningar behövs från andra polisdistrikt och från andra myndigheter (kommunen, länsstyrelsen, Försvarmakten). Man kan även tänka sig förenklade förfaranden såsom att människor som passerar vissa kontrollpunkter själva får fylla i en liggare med önskade uppgifter.

Människor som spontant evakuerar uppmanas via massmedia att passera platser där man kan mäta om de själva eller fordonen är kontaminerade. Om detta är fallet måste fordonen lämnas på platsen (vilket ställer vissa krav på valet av platser) och transport ordnas på annat sätt (bussar, hämtning av anhöriga, taxi etc.). På sådana platser bör också registrering ske.

Försvarmakten

En av Försvarmaktens uppgifter i stort är att ge stöd till samhället vid svåra påfrestningar. Det kan ifrågasättas om en händelse av här aktuellt slag faller under denna rubrik. Om så inte är fallet ställer Försvarmakten krav på ekonomisk ersättning för att medverka. Ett annat krav är att aktuella insatser skall ha ett värde för den egna verksamheten.

Räddningsledaren kan emellertid enligt räddningstjänstlagen ta i anspråk resurser även från Försvarmakten. Vid sådana tillfällen står den militära personalen under befäl av sina ordinarie chefer.

De uppgifter som i anslutning till scenariot har framförts som tänkbara för Försvarmakten är följande:

- intensitetsmätning
- transporter
- sanering
- avspärning och bevakning
- evakuering och utrymning.

I samtliga fall rör det sig om förstärkning av resurser hos de myndigheter som har det egentliga ansvaret för respektive verksamhet.

Intensitetsmätning - De olika behoven av intensitetsmätning har förtecknats under rubriken Räddningstjänst. Det kan bedömas ta ca ett halvt dygn innan de första militära resurserna kan tillföras. Resurserna avser instrument, handhavare av dessa samt personal som kan inrikta mätverksamheten.

Bilaga 1

Om ett par år kommer Försvarmakten att ha ett NBC-kompani, som blir en utmärkt resurs i sammanhang sådana som detta. Detta gäller även sanering (se nedan).

Transporter - Det största potentiella behovet av transporter uppstår vid en evakuering eller utrymning. Det civila samhället och kommunikationsföretag har dock stora egna resurser, och det är därför oklart i vilken utsträckning de militära resurserna behövs.

Sanering - Denna kan avse människor, materiel, byggnader och terräng. Hemvärnet kan utföra personsanering om det får tillgång till materiel för sådan. Saneringsledare behöver eventuellt också tillföras från annat håll (inom Försvarmakten). Sanering av terräng är närmast en uppgift för ingenjörsförband.

Avspärrning och bevakning - Militär personal har för dessa uppgifter inte samma befogenheter som polisen, vars ansvar detta egentligen är. (För bevakning kan eventuellt privata företag anlitas.)

Utrymning och evakuering - Utöver att medverka med transporter kan Försvarmakten här möjligen hjälpa till med kontroll av att aktuellt område blivit tömt, registrering samt inkvartering. Vad gäller inkvartering finns dock inga militära förläggningar närmare än i Östersund. Därför kommer Försvarmaktens stöd här kanske att inskränkas till förläggningar i tält.

Länsstyrelsen

Uppgifter för länsstyrelsen:

- ledning och information
- evakuering och utrymning
- sanering.

Ledning och information - Länsstyrelsen kan besluta sig för att ta över ledningen ifall påfrestningarna i scenariot bedöms överstiga kommunens resurser. I den regionala räddningsledningen ingår personal ur länsstyrelsen, två räddningsledare, en kärnfysiker och landstingets katastrofkommitté. En sådan organisation har bl.a. ansvaret för att informera allmänhet och media om situationen och om hur enskilda människor bör handla. Lika som för räddningstjänsten och kommunen är tillgången på strålskyddskunnig personal en flaskhals. Åtgärder m.h.t. detta har diskuterats ovan.

Evakuering och utrymning - Ett av de beslut länsstyrelsen kan fatta avser evakuering eller utrymning. Utrymning blir troligen nödvändig under den tid sanering pågår av det drabbade området (byggnader och terräng). Planering för åtgärder vid kärntekniska olyckor är genomförd i Västernorrlands län och blir en grund att stå på i denna situation.

Sanering - I länsstyrelsens planer för kärntekniska olyckor finns också förtecknat åtgärder avseende sanering. I dessa planer anges bl.a. var kontaminerad materiel o.d. skall deponeras. Utbildningen i sanering är dock eftersatt och kunskaperna från Tjernobylolyckan har börjat falla i glömska.

Spelkort

Händelsen (1)

Det utbryter en häftig brand i en mindre mekanisk verkstad i ett mindre industriområde. I områdets omedelbara närhet finns bostadsområden med flerbostadshus, skolor och daghem. Räddningstjänst och polis kommer till platsen och släckningsarbete påbörjas. Ägaren är bortrest och har inte kunnat meddelas. Släckningsarbetet avslutas ett dygn senare.

I samband med den brandplatsundersökning som därefter påbörjas faller en balk och skadar benet på en av de deltagande platsundersökarna. Personen kläms fast och måste tas ur området genom en räddningsinsats för att därefter tas till sjukhus för vård.

Händelsen (2)

OBS!: Det är okänt för alla utom ägaren att en kraftig strålkälla förvarades i huset.

Ägaren har fått strålkällan som dellikvid för någon skum affär i skrotbranschen i början på 90-talet. Han trodde då att den representerade ett värde på en svart marknad, men har senare insett att så inte var fallet. Strålkällan har därför blivit stående.

Strålkällan: En uttjänad radioterapistrålkälla på 28 TBq (750 Ci) ^{137}Cs . Förvaras monterad i rotationsenheten i ett transportkärl. Har försvunnit under transport efter utbyte. Består av CsCl i en stålkapsel med måtten: \varnothing 50 mm och höjd 48 mm.

Transportkärlet: En cylindrisk blyklump med ett centrumhål där rotationsenheten kan stickas ner. Blyet omges av tunn stålplåt och har \varnothing 450 mm och höjd 400 mm. Vikten är ~250 kg.

Dosraten på 1 meters avstånd:
oskärmad källa: 2400 mSv/h
förvarad i transportkärlet: 0,005 mSv/h (5 $\mu\text{Sv/h}$)

Samma typ av strålkälla orsakade katastrofen i Goiânia. Upprinnelsen till en olycka i Tammiku i Estland var en skrotlast som kom med ett fartyg till hamnen i Tallinn. I lasten fanns en liknande Cs-strålkälla som senare stals.

Moderna ^{137}Cs -strålkällor är i keramisk form, vilket gör att risken för spridning och kontaminering är mycket mindre. Även om den äldre typen alltmer ersätts med moderna källor, finns de kvar, deponerade under mer eller mindre god kontroll. Halveringstiden på 30 år gör att risken för liknande händelser kvarstår länge än.

Händelsen (3)

Branden gör att blyet i strålskyddet smälter och rinner bort och nerfallande objekt skadar den kapsel som innehåller det radioaktiva ämnet. Eftersom detta är i pulverform kontamineras omgivningen. På grund av vädersituationen kommer angränsande bostadsområden i vindriktningen att svepas in i brandröken.

Någon dag senare får man tag på ägaren och meddelar vad som har hänt. Trots att han inser konsekvenserna för egen del berättar han om strålkällan och det blir på så vis

känt att man har en allvarlig radiologisk situation att hantera. En kartläggning av brandplatsen initieras och mycket höga dosrater uppmäts.

Händelsen (4)

Även det angränsande bostadsområdet visar sig vara kontaminerat. Aktivitet kan konstateras på husfasader, på öppna ytor och på förskolans gård. Även inomhus finns det Cs¹³⁷, främst i trapphus. Kraftig, mer punktformig, kontaminering kan senare konstateras i brandbilar och ambulans, på sjukhuset och på brandstationen

B-spelet

Två likartade spel genomfördes hösten 2000 i Sundsvall och Stockholm. I den inledande fasen av de scenarier som presenterades genomfördes demonstrationer av aktivister (djurrättsaktivister och AFA, se spelkort nedan) och i media förekom samtidigt anonyma hot om spridning av mjältbrandsbakterier som eventuellt kunde kopplas till dessa aktivister. I ett senare skede insjuknade ett stort antal personer med svåra magsmärtor, diarré och hög feber i vad som liknade en större epidemi. Sammanfattningen nedan baseras på de diskussioner som fördes kring de händelser som beskrivs i spelkorten.

Hotfasen

Händelserna i inledningen och det uttalade hotet föranleder åtgärder både från polis/Säpo och smittskyddsmyndigheten vid respektive sjukhus samt kommunens miljökontor.

Från polisens sida är det möjligt att en förundersökning inleds även om ingen formell anmälan görs då hotet i sig är att betrakta som ett brott. En kartläggning av vad aktivisterna tidigare gjort och hur de agerat görs direkt. Genom att gå igenom och analysera den information och eventuella kartläggning av aktivistgruppen som redan skett kan man göra en tidig bedömning av hur trovärdigt hotet är. Denna bedömning kommer att vara svår att göra då denna typ av hot är ovanliga i Sverige. En viktig fråga är om det är möjligt för en för en grupp svenska aktivister att få tag på antraxbakterier och om de har eller kan skaffa sig den kunskap som krävs för att kunna odla och sprida bakterien. Ett problem för polisen/Säpo kan vara att snabbt identifiera expertkompetens inom antrax och biologiska stridsmedel. Att döma av diskussionen så skulle man troligtvis i första hand kontakta Smittskyddsinstitutet, socialstyrelsen och FOI. Från polisens sida finns också en vilja att hålla en låg profil och för att minimera exponeringen i media. Redan tidigt under hotfasen kan det vara svårt att hantera media om hotet redan kommit till allmänhetens kännedom. Det kommer att vara särskilt svårt att tidigt på ett övertygande sätt avfärda hotet som inte trovärdigt då den information som bedömningen grundas på är mycket begränsad på detta stadium. Därför kan redan tidigt under hotfasen en betydande oro för ett attentat med biologiska stridsmedel spridas bland allmänheten.

Från smittskyddet/miljökontorets sida innebär hotet att beredskapen höjs. Beredskapsplaner för smittskyddet finns eller är under utarbetande. Ett problem är dock samordningen inom B-området vad gäller analyser. Vem har/tar ansvar för snabbdiagnostik av antrax? Det är uppenbart att man i första hand utnyttjar personbaserade kontakter. I Sundsvall skulle man välja att kontakta FOI (FOA) i Umeå medan man i Stockholm i första hand skulle vända sig till SVA där man vet att kunskap om antrax finns. En viss osäkerhet fanns också om hur farligt det egentligen är att hantera antraxbakterier. Det ansågs också mycket viktigt att man utser en myndighet som ansvarig för kontakter med media. Inledningsvis borde detta ansvar ligga på smittskyddsmyndigheten, där finns erfarenhet från tidigare utbrott och epidemier.

Insjuknandefasen

När ett stort antal personer börjar insjukna blir det mycket viktigt för smittskyddet att snabbt kunna ställa diagnos och även identifiera den mikroorganism som orsakat utbrottet. Det blir även viktigt att försöka spåra källan till utbrottet och detta arbete sköts normalt av miljökontoret. Ett problem i sammanhanget är det tidigare hotet om spridning av antrax. Hur ska provtagningen hanteras mot bakgrund av detta hot? Så länge det inte går att utesluta antrax eller någon annan mycket allvarlig smitta spridits är det inte försvarbart att följa de normala rutinerna för provtagning för att spåra smittkällan. Om ett hot om utspridning av antrax verkställts blir risken för den personal som ska genomföra provtagningen oacceptabel. Här råder också stor osäkerhet om vem man skulle kunna vända sig till för att få hjälp med provtagningen: FOI eller SMI? Finns beredskap för provtagning och analys av denna typ av prover även under julhelgen? Viss osäkerhet råder om vilken symptombild som kan förväntas vid spridning av mjältbrandsbakterier via föda. Till sist rådde enighet om att även om symptombilden liknade den förväntade för en allvarlig mag-tarm-infektion som till exempel *Shigella* (dysenteribakterier) så går det inte att utesluta antrax och därför blir snabb identifiering av högsta prioritet.

Normalt skulle det ta 2-3 dygn att verifiera vilket agens som orsakat utbrottet. Stor osäkerhet rådde om vilka som kan analysera och eventuellt också har beredskap för snabb diagnostik av antrax. FOI (FOI NBC-skydd) och bakteriologiska laboratoriet vid Norrlands universitetssjukhus nämndes framför allt vid seminariet i Sundsvall, medan Smittskyddsinstitutet (SMI) och Statens Veterinärmedicinska anstalt (SVA) verkade ligga närmast till för myndigheterna i Stockholm. Här efterlystes samordning och en beredskap. Här är det möjligt att NBC-kompaniet kan bli en viktig resurs i framtiden. Detta kommer att ha kompetens inom såväl provtagning, analys som sanering av biologiska stridsmedel. För närvarande är det dock oklart i vilket omfattning NBC-kompaniet ska kunna vara en resurs vid svåra påfrestningar i det civila samhället och om det kommer att finnas en beredskap utöver den inställetid på 48 timmar som för närvarande gäller.

Beträffande omhändertagandet av de smittade kan kommunens beredskapsplan verkställas (Sundsvall) där bl.a. skolor kan tas i anspråk. På sjukhus försöker man också hålla de smittade tillsammans och skilda från övriga patienter, eventuellt avsnörs infektionskliniken från övriga sjukhuset. En svårighet är dock hela tiden att det finns misstanke om antrax eller någon annan mycket allvarlig sjukdom och den osäkerhet som därigenom uppstår om hur de smittade ska hanteras. Också här blir det helt avgörande hur snabbt det går att identifiera den mikroorganism som spridits och orsakat utbrottet.

Under hela det förlopp som beskrivs i dessa scenarier blir hanteringen av media mycket central och av stor betydelse för hur omfattande oro som sprids i samhället. Inledningsvis blir det viktigt att smittskydd, kommunen och representanter för polis samordnar sina kontakter med media och uppträder professionellt som möjligt och förmedlar en gemensam bild av situationen. Tiden fram till dess att smittkällan identifierats blir mycket kritisk när det gäller hanteringen av media. Innan det går att fastställa exakt vad som skett och vilken sjukdom som spridits uppkommer mycket lätt ryktesspridning om att något så allvarligt som antrax har spridits och då kan stor

oro och panik lätt uppstå. Via Internet kan vem som helst ta fram de scenarier som finns beskrivna för olika tänkta spridningar av till exempel antrax av terrorister i USA. Det blir svårt att undvika att paralleller dras och att det är vad vi har att vänta oss även i detta fall. Det kan även innebära att ett stort antal människor som misstänker att de varit utsatta för smitta kommer att kontakta vården och innebära en mycket stor belastning. Därför kan intrycket inledningsvis lätt bli att myndigheterna inte har situationen under kontroll.

Försvarsmaktens roll

FM skulle inte ha någon direkt roll i B-scenarierna så länge dessa är så relativt begränsade som i exemplen ovan. Ett scenario där allvarliga smittämnen skulle spridas via luften på allmän plats, som till exempel i tunnelbanan, skulle situationen bli mycket allvarligare och behoven av hjälp från FM mer uppenbara. Där skulle FM kunna vara med och bistå polisen med att upprätta avspärningar så snart en utspridning blivit känd eller misstänks. Försvarsmakten skulle eventuellt också kunna vara ett stöd om det skulle bli aktuellt att sätta vissa områden under karantän och om det skulle bli aktuellt att sanera ett större område som belagts med antrax-sporer.

På längre sikt kommer eventuellt NBC-kompaniet att ha kompetens och utrustning för såväl provtagning, snabb analys som sanering av mikroorganismer som orsakar allvarliga infektionssjukdomar. Som nämnts är det dock i nuläget oklart i vilken omfattning NBC-kompaniet kommer att vara en resurs även för det civila samhället och om de kommer att ha en beredskap för att snabbt kunna sättas in vid den typ av scenarier som beskrivs i denna rapport.

Spelkort

Spelkort Sundsvall

Under hösten har djurrättsaktivister i både Umeå och Sundsvall varit mer aktiva än vanligt. Förutom demonstrationer har en viss skadegörelse följt, främst mot slakterier i såväl Umeå som Sundsvall men också mot enskilda jordbrukare. Inne i Sundsvall har fönsterrutor hos några av de större livsmedelsbutikerna krossats nattetid.

Inför julen intensifieras demonstrationerna och riktas nu främst mot McDonald's. Under december sker protestdemonstrationer varje helg utanför McDonald's vid IKANO-huset i Birsta. Demonstrationerna uppmärksammas även i media, framför allt i Umeå där man under flera års tid upplevt skadegörelse och demonstrationer från djurrättsaktivister. Rykten uppstår att någon större aktion kommer att genomföras under december och enligt Västerbottens-Kuriren har det anonymt framförts hot om utspridning av mjältbrandsbakterier (antrax). I och med publiceringen av detta hot börjar också rikstäckande dagstidningar att spekulera om sannolikheter, risker m.m. Skräckscenarier publiceras i kvällspressen.

Veckan före jul är demonstrationerna intensivare än tidigare utanför IKANO-huset. Aktivisterna delar ut flygblad till besökande shoppare och skriker slagord. På plakat kan man läsa bl. a: "Stoppa julfrosseriet", "(text från foto i VK)" och "Kött gör dig sjuk". Inne i köpcentrat finns inga aktivister, däremot är det mycket folk som är ute och julhandlar. De flesta butiker och serveringar har kallat in extrapersonal i form av

skollediga studenter för att klara anstormningen av kunder. Trötta och hungriga besökare, många av dem tillresta från annat håll i Norrlandslänen, tar en välförtjänt mat- och vilopaus i någon av serveringarna. Särskilt välbesökt är restaurang Oasen som hela veckan serverar en jultallrik till lågt pris.

Dagarna före julhelgen börjar ett relativt stort antal insjuknanden noteras i Sundsvallsområdet. På Annandagen har 300 personer kontaktat akutsjukvården i vad som börjar likna en epidemi. Många av dem som insjuknat har svåra magsmärtor, feber och en del fall även blodiga diarréer. Fallen är inte begränsade enbart till Sundsvall. Även i Härnösand, Sollefteå och Örnsköldsvik har omkring 200 personer uppsökt akutsjukvården. Det visar det sig också att ett 100-tal personer sökt vård i Umeåregionen med liknande symptom.

I media är bevakningen av "antraxepidemin" mycket intensiv och jakten på experter som kan uttala sig är stor. TV-team och journalister, både svenska och utländska, finns i både Sundsvall och Umeå och medför en ytterligare belastning för patienter, sjukvårdspersonal, polis och andra inblandade.

Vad som egentligen hände:

Djurrättsaktivisterna är helt oskyldiga till attentatet. Den gärningsman som ligger bakom är en ung man, hemmahörande i Sundsvall, men just nu studerande i mikrobiologi vid universitetet i Umeå. I slutet av höstterminen stjal han organismer ur en frys på universitetet. När han åker hem på jullovet tar han med sig organismerna. Under lovet jobbar han som vanligt extra på restaurang Oasen, där han blandar upp mimosalladen med Shigella. Motivet är inte helt klarlagt men under hösten har studierna inte gått så bra, han är i psykisk obalans och vill genom attentatet visa att han egentligen är mer kunnig i mikrobiologi än resultatet på tentorna visat. Han hade också en idé att han skulle vara den "räddande hjälten" som skulle kunna tala om för experterna vad folk blivit sjuka av. Tyvärr gick hans planer i stöpet eftersom han inte räknat med den effekt utspridningen skulle ha. Inte heller hade han insett att det skulle bli sån uppståndelse i media. Det kaos han orsakat och yttranden i media om lämpliga straff för denna avsiktliga utspridning har fått honom att inse att hjälteglorian trillat av. Därför vågar han inte spela hjälte av rädsla för att (på goda grunder) bli anklagad för dådet.

Spelkort Stockholm/Bergendal

Under hösten har ett flertal aktioner genomförts i av Antifascistisk Aktion (AFA). De flesta aktionerna har ägt rum i Malmö, Göteborg och Stockholm. I början av september sprängdes en bomb 30 meter från statsministerns bostad i Malmö. Vid samma tidpunkt attackerades T-baneresenärer i Stockholm av AFA-aktivister på väg att störa ett möte för Sverigedemokrater.

Förutom demonstrationer mot högerextremism har en viss skadegörelse följt, t.ex. klotter och krossade fönsterrutor. Flera butiker har utsatts för sabotage då aktivisterna kastat in smörsyra genom de krossade fönstren. Även andra händelser under hösten har varit oroande. En av dessa inträffade i oktober, då kvarteren runt Rosenbad spärrades av sedan en bil körts upp utanför ingången och lämnats av en springande förare.

Bilaga 2

Inför julen intensifieras demonstrationerna i Stockholm. En AFA-demonstration på Sergels torg i början av december var nära att urarta då nazister samlades för en motdemonstration. Polisen lyckades dock skingra demonstranterna. En vecka senare sker en demonstration mot "samhälleliga orättvisor och statligt förtryck" utanför Rosenbad. Med slagord som "Krossa maktstrukturen" och "Avskaffa kapitalismen" lyckas AFA-aktivister störa ordningen under någon timmes tid. Demonstrationerna uppmärksammas i media och inom några dagar har rykten uppstått att en större aktion kommer att genomföras innan jul. Enligt en dagstidning har det anonymt framförts hot om utspridning av mjältbrandsbakterier (antrax). I och med publiceringen av detta hot börjar också rikstäckande dagstidningar att spekulera om sannolikheter, risker m.m. Skräckscenarier publiceras i kvällspressen.

På lunchrestaurangen på Rosenbad är den jultallrik serveras till lunch sista arbetsdagen före jul ett populärt alternativ. Jultallriken levereras av en cateringfirma. Det är även många på regeringskansliet som äter den årliga jullunchen på lunchrestaurangen då man på grund av stressen inför julen inte har tid att gå ut på restaurang och äta julbord.

Dagarna före julhelgen börjar ett relativt stort antal insjuknanden noteras i Stockholmsområdet. På annandagen har mer än 300 personer kontaktat akutsjukvården i vad som börjar likna en epidemi. Många av dem som insjuknat har svåra magsmärtor, feber och en del fall även blodiga diarréer. Framför allt verkar de som arbetar på regeringskansliet ha drabbats av epidemien. I media är bevakningen av "antraxepidemin" mycket intensiv och jakten på experter som kan uttala sig är stor. TV-team och journalister, både svenska och utländska, medför en ytterligare belastning för patienter, sjukvårdspersonal, polis och andra inblandade.

Vad som egentligen hände

Gärningsmannen är en ung man, hemmahörande i Stockholm, men just nu studerande i mikrobiologi vid universitetet i Umeå. I slutet av höstterminen stjal han organismer ur en frys på universitetet. När han åker hem på jullovet tar han med sig organismerna. Under lovet jobbar han som vanligt extra på cateringfirman. Vid ett lämpligt tillfälle blandar han *Shigella* i mimosasalladen. Motivet är inte helt klarlagt men under hösten har studierna inte gått så bra, han är i psykisk obalans och vill genom attentatet visa att han egentligen är mer kunnig i mikrobiologi än resultatet på tentorna visar. Han hade också en idé om att han skulle träda in som den "räddande hjälten" och tala om för experterna vad folk blivit sjuka av. Något han inte räknat med var den effekt utspridningen fick och att så många blev sjuka. Inte heller hade han insett att det skulle bli sån uppgång i media. Det kaos han orsakat och yttranden i media om lämpliga straff för denna avsiktliga utspridning har fått honom att inse att hjälteglorian trillat av. Därför vågar han inte spela hjälte av rädsla för att (på goda grunder) bli anklagad för dådet.

C-spelet

Sundsvall – Terroristattack mot internationella kasinot i Sundsvall

Efter en kort inledning presenterades spelkort nr. 1. Där uttalas ett hot om att en sprängladdning skall detonera inom 10 min på kasinot i Sundsvall. I den debatt som sedan följde bland deltagarna framkom det att: Kommunens säkerhetsavdelning har en ny plan som täcker dylika händelser. I en situation liknande det aktuella scenariet kommer man enligt denna plan att söka utrymma kasinot med stöd av polisen. Polisen skickar dit så många poliser som kan avvaras. Förutom att utrymma kasinot kommer man också att avspärra närliggande område. Bombexperter behövs. Människor som utryms från kasinot kan samlas på hamnplanen. Man får räkna med att det tar betydligt längre tid än 10 min att verkställa en utrymning av det här slaget.

Efter en kort diskussion bland deltagarna presenterades därefter spelkort 2. Händelseutvecklingen där ledde fram till att en kraftig sprängladdning detonerade i en skåpbil utanför kasinot. Vid explosionen skadas kasinot, och släpet på en passerade tankbil innehållande svaveldioxid punkteras varvid gas strömmar ut. Chauffören slås medvetslös och tankbilen hamnar i en slänt intill kasinot. Något tiotal personer dödas av explosionen och ca 50 personer skadas mer eller mindre allvarligt av tryckvåg och splitter. Panik utbryter. Ett tiotal nyfikna personer som skyndar till från andra sidan E4 utsätts för den utströmmande svaveldioxiden varefter de kollapsar och faller ihop.

Räddningstjänsten

Räddningstjänsten planerar för och övar denna typ av olyckor. Kondenserade gaser som klor, svaveldioxid och ammoniak tas om hand på likartat sätt. Det viktigaste i en sådan här situation är att så snabbt som möjligt komma igång med att återkondensera den utströmmande gasen, för att minska spridningen till omgivningen. Varje liter SO₂ i vätskeform genererar 400-500 liter gas. Ett släp som rymmer 24,5 ton kan således ge upphov till ett gasmoln som sprids under flera timmar.

Räddningstjänsten i Sundsvall kan efter ca 30 minuter få 10 man på plats och 5 kan även ansluta från Timrå för att börja arbetet med återkondensering av den utströmmande gasen. Vätskan vallas in så att den inte rinner iväg. En senare uppgift blir att tillvarata den vätskeformiga svaveldioxiden genom att pumpa upp den i en tankbil för SO₂. Det finns bara 5-6 sådana bilar i Norrland så det gäller att gripa närmaste tomma bil. Det bör ta mindre än ett dygn att få dit sådan. Det går även att tömma dragbilens tank före bärgning om det bedöms vara den bästa lösningen. Uppgiften är därför till stora delar ett logistikproblem.

Avspärrning av utsläppsområdet är en annan tidig åtgärd. En inre och en yttre avspärrning ordnas så fort som möjligt. Det yttre området kommer dock i det här fallet att bli stort. Bakre räddningsledning ser till att VMA-meddelande går ut över radio. Möjligen används även tyfoner inne i själva staden. Eftersom klockan är mer än 22 på kvällen är nog de flesta inomhus så värdet av detta kan ifrågasättas.

Lukten av svaveldioxid känns i koncentrationer som inte behöver vara skadliga. Det innebär att många personer i utkanten av spridningsområdet kan spontanevakuera. De

som skall utföra livräddningsoperationer inne i området, där högre koncentrationer förekommer, behöver däremot troligen skyddsdräkt och tryckluftsapparat för andning.

De personer som befinner sig i det primära spridningsområdet med höga koncentrationer bör helst ta sig inomhus så fort som möjligt. Detta möter dock svårigheter i innerstan med övervägande restauranger och butiker, som är låsta vid den här tiden på dygnet. De boende finns i de flesta fall några trappor upp i husen. Räddningstjänsten kan vid behov rekvirera lokaler utanför spridningsområdet för att provisoriskt omhänderta de skadade som inte kan erbjudas plats på sjukhuset. I detta fall kan t.ex. färjeterminalen direkt tas i anspråk.

Medan räddningsarbetet pågår kan man vilja evakuera dem som tagit skydd inomhus vid olyckan och som finns i riskområdet. Skälet kan vara ifall en ny läcka skulle uppstå eller att koncentrationerna inomhus bedöms uppnå kritiska nivåer från det pågående utsläppet på grund av svårigheter att få ventilationen i husen fränslagen. Det innebär att koncentrationen inne i de hus som ligger närmast utläppsområdet kan stiga till outhärdliga och kritiska nivåer.

Meteorologiska bedömningar inom riskområdet måste också göras löpande.

Att hålla folk borta från sina bostäder under uppskattningsvis ett dygn är även ett problem som måste lösas.

Tillgång till Bfk⁶ för att göra simulerade beräkningar på verkningar av utsläppet finns i bakre ledning på SOS-centralen.

Räddningstjänsten har 200 Skyddsmask 90 som kan tilldelas ambulanspersonal och poliser. Information om handhavande kan behöva ges vid utdelning och inför genomsökning av bostäder. Cirka 100 000 folkskyddsmasker ligger i ett förråd i Timrå kommun. Skyddsmaskfilter har lägre livslängd mot svaveldioxid än mot organiska lösningsmedel och stridsgaser. Det är dock betydligt bättre att ha en skyddsmask än att vara utan. Lukten av genomläckande gas förnims också innan skadliga koncentrationer uppnås vilket ger en varning om att utrymma området. Information om vilka risker det finns med att arbeta med ett filterskydd i en sådan här situation måste dock kunna ges.

Liksom i N- och B-fallet är det viktigt att få ut information till allmänheten. Telefonväxlarna vid polisen, kommunen och sjukhuset borde kunna knytas ihop så att samma information ges till samtliga. För information till allmänheten kan Radio Västernorrland användas. En meddelandebox bör upprättas där upplysningar lämnas ut om vad som hänt. Cirka 500 samtal kan tas emot samtidigt. Text-TV och Internet borde också gå att utnyttja.

⁶ Bfk, Beräkningsmodeller för kemikalieexponering, är ett datorbaserat informationshjälpmedel för att beräkna utbredning och skadeutfall av kemikaliutsläpp.

Polisen

För hela Medelpad finns fem dubbelpatruller vid den aktuella tidpunkten. Om några av dessa poliser skadas på grund av händelserna blir det stora problem. Polisen behövs även för avspärrning. När det gäller registrering på katastrof- eller uppsamlingsplatser är det oklart hur det går till i samband med en massevakuering. Polisen behöver få in all tillgänglig personal. En del poliser kan ha omkommit eller skadats p.g.a. explosionen eller gasutsläppet. De som är nattarbetande har inte heller utbildning för att kunna registrera evakuerade, skadade och döda. Det är även polisens uppgift att stoppa och omdirigera trafik på E4 och andra vägar så att fordon inte kör in i riskområdet.

För att få fram mer personal kommer polisen även att gå över länsgränsen. Med hänsyn till riskerna intill gasutsläppet har sökandet efter spår i brottsutredningen relativt låg prioritet. Personalen binds också upp av det akuta skeendet med att hantera följderna av explosionen och gasutsläppet. Polisen får svårigheter att agera inne i det gasbelagda området p.g.a. brister i skyddsutrustning. Det är oklart om de har med sig skyddsmasker i bilarna och om de är övade att verka i ett gasbelagt område.

Enligt räddningstjänstlagen kan alla lämpliga resurser användas, i detta fall beredskapspolis och hemvärn. Man söker även spara personal genom att sätta upp vägmärken och avspärrningar. För detta engageras Vägverket och kommunens tekniska kontor. Militärpolisen kan, om den finns tillgänglig, medverka vid avspärrning av E4.

Sjukvården

Inget sjukhus i Europa kan klara att ta hand om den här mängden skadade. 50-100 människor kan vara svårt gasskadade och hundratals andra måttligt skadade. Dessutom kan åtskilliga ha skador efter explosionen. Patienterna måste fördelas på alla sjukhus i Norrland och dessutom kanske till Uppsala och Trondheim. Alla tillgängliga flygresurser behövs. I Sundsvall kan endast fyra patienter samtidigt behandlas kirurgiskt. Kirurgfall därutöver måste tas till andra sjukhus. Detta gäller främst de som skadats svårt av explosionen och som inte behöver respiratorhjälp. Vissa patienter har säkert också multipla skador som brännskador och krosskador. Man kommer därmed att tvingas till något som liknar en sortering i en krigssituation av patienterna. De gasskadade behöver främst syrgas och kortison. Ett förslag var att dessa patienter skulle kunna sitta gruppvis och hjälpa varandra om de får tillgång till syrgasbehållare. Eftersom nästan alla har samma skada borde även en som har mindre vårdutbildning än läkare, t.ex. sjuksköterskor, kunna grovsortera de skadade i olika skadekategorier. Även människor utanför sjukvården kan hjälpa patienter med andningen. För att få volym på transporter behövs tillgång till stora mängder med bussar.

I en sådan här masskadesituation måste sjukhusen ställas om till något som liknar krigsfot. Det blir troligen svårt att få gehör för detta. Man kan dock komma långt med enkla åtgärder med förebild av den verklighet som råder i krigssituationer.

Bilaga 3

Många människor kommer att ta egna initiativ och föra gasskadade till sjukhus. Detta torde skapa oreda på sjukhuset och överbelasta intagningsresurserna. Det är nödvändigt att prioritera vilka som bäst behöver vård. Man kan räkna med en ansamling av hundratals, kanske tusentals, skadade och anhöriga utanför sjukhuset. De skadades anhöriga kommer också att öka belastningen för sjukhuspersonalen.

För sjukvårdspersonalen blir ambitionen troligen att bemanna de platser som finns på sjukhuset. Det finns knappast någon personal att avstå för vård i alternativa lokaler. En viktig resurs är den sjukvårdspersonal som inte är på skift men som kan kallas in. En planering måste samtidigt genomföras för att förhindra att alla tillgängliga personella resurser utnyttjas till bristningsgränsen redan under den första natten. De framtida behoven måste beaktas. Tidigare erfarenheter visar på att ledig sjukvårdspersonal kommer att spontant engagera sig genom att ta sig till arbetsplatsen eller att ta hand om skadade i omgivningen.

Vid en kemolycka i Älvsborgs län var det gas kvar i kläderna hos ambulansförare och räddningstjänstens personal. Detta fick till följd att personal och patienter vid sjukhuset fick astmatiska besvär. Ett annat liknande fall uppstod vid ett tillfälle på Sundsvalls sjukhus p.g.a. ammoniak.

Personal finns tillgänglig i frivilligorganisationer som Röda Korset. Skolor skulle kunna användas för att få tak över huvudet och för att invänta hjälp.

Sjuktransporter till andra sjukhus

Helikoptrar (hkp) kan hjälpa till med transporter till andra sjukhus. Detta gäller främst patienter som själva kan andas. I annat fall måste en sjukvårdare med respiratorutrustning medfölja varje patient och tillgången till respiratorer blir snabbt gränssättande. Mycket snart efter olyckan kan en hkp disponeras som tar 4 bårar. Inom 1 h kan en hkp (2 patienter) från Uppsala rekvireras, inom 1 h kan också en hkp från Lycksele (2 patienter) rekvireras och efter ytterligare någon timme kan en hkp från Gällivare (2 patienter) vara på plats. Tillgängliga helikoptrar är som synes långt ifrån tillräckliga för transport i en sådan här masskadesituation. Beträffande konvertering av SAS-flygplan till sjuktransport kommer det att ta minst ett halvt dygn att göra dessa tillgängliga. Flygvapnets Hercules-plan är troligen en mindre tidskrävande resurs. Vid flygtransport kommer det att behövas sjukvårdspersonal och fordon för att föra patienterna till Midlanda (Sundsvall-Härnösands flygplats). Det är viktigt att komma under behandling så fort som möjligt medan hastigheten på transporten därefter inte är lika viktig.

Socialtjänsten

Socialtjänsten har resurser att ta hand om en del av dem som evakuerats.

Försvarsmakten

Militären hinner inte medverka i det akuta skedet utan kan påräknas först efter några timmar i form av frivilliga hemvärnsmän. I Sundsvall ingår ca 800 personer i hemvärdet. De första kan infinna sig någon timme efter larm. De har egen ledning och utrustning, bland annat en del fordon. Hemvärnsmännen har egna skyddsmasker och

Bilaga 3

kan bidra med uppgifter i det yttre utsläppsområdet. Hemvärnet har också en del skyddsmasker i lager som de kan bidra med till andra hjälparbetare eller för evakuering av människor. Av bl.a. försäkringstekniska skäl bör hemvärnsmännen invänta uttryckningsorder från högre befäl enligt gällande planering. Detta kan dock i så fall komma att försena insatserna vilket är ett problem som bör beaktas framöver.

Militära sjukvårdsresurser finns inte direkt gripbara. Militära sjukvårdare tar tid att få tag på. Försvarmakten har dock bra resurser i form av tält, uppvärmningsanordningar, filter och bårar. Inom hemvärnet finns det däremot en del utbildade sjukvårdare som kan vara relativt snabbt gripbara.

Inom norra militärdistriktet finns tre hkp, som vardera tar sju sittande passagerare, och två hkp 11 som tar 13 sittande passagerare.

Stockholm – Nynazister hotar tysta TV4

C-avsnittet började med en kort presentation varefter spelkort 1 presenterades. Efter en inledande diskussion presenterades sedan spelkort. Därefter startade diskussionen om en trolig händelseutveckling hos olika aktörer.

Räddningstjänst

Östermalms räddningstjänst kan vara på plats inom 5 min. Vid denna typ av olycka kontaktas Farsta räddningstjänst som har en av två kemstationer i Stockholmsområdet. Dess personal kan i sin tur vara på plats inom ca 15 min. I det här fallet kommer troligen larmet in som ett spränglarm och ett andralarm kommer att gå ut som ett kemlarm. Arbetet kommer att koncentreras på att återkondensera den utströmmande gasen och att valla in den vätskeformiga svaveldioxiden. Det gasbelagda området kommer också att avspärras.

Räddningstjänsten är inte helt säker på att bostäder i de intilliggande områdena kommer att utrymmas när den skadade (men inte läckande) dragbilen skall bärgas. Ett eventuellt utrymningsbeslut kommer bl.a. att baseras på olika expertutlåtanden.

Det finns ett stort transportbehov som inte kan vänta. Detta kan avhjälpas med rekvirering av t.ex. SL-bussar eller helikoptrar.

Det finns två saneringsenheter i länet. Dessa sköts av räddningstjänsten men är införskaffade av landstinget. Saneringsstationerna kommer troligen att bli en flaskhals för vidare transport till sjukhus (eller snarare att de kommer att bli belastade av personer som inte behöver saneras). En obesvarad fråga är i vilken omfattning sanering behöver vidtas.

Sjukvård

Sjukvården måste troligen göra hårda prioriteringar vid ett så här stort skadeutfall (ca 50 skadade från sprängningen och hundratals skadade från svaveldioxidutsläppet). Detta kommer att medföra att alla inte kan få vård av högsta kvalitet. Sjukvården kan inte heller erbjuda full sjukvård till alla skadade. Extra resurser kan mobiliseras

Bilaga 3

genom att vända sig till andra län. Det finns stora sjukvårdsresurser inom ett relativt nära område. Tillgången på syrgas och respiratorer kan bli flaskhalsar.

Akutsjukvården och ambulanspersonalen har idag kemdräkter. Det finns andningsskydd och kroppsskydd att tillgå för personalen inom sjukvården. Det är dock oklart hur gripbar skyddsutrustningen är och i vilken utsträckning som övning har skett. Ambulanspersonalen bedöms kunna agera i anslutning till det gasbelagda området. Saneringsproblem kan komma att uppstå när patienter skall slussas in på sjukhusen. Många kommer också att själva ta sig till akutsjukhus och vårdcentraler vilket förvärrar situationen.

Ingen medicinsk behandling kan eller skall ges i det gasbelagda området. Där skall endast räddningstjänstens personal med kemskyddsdräkter vistas. I Stockholmsområdet är det troligen betydligt lättare att få fram personal för att bemanna respiratorer vid helikoptertransporter än vad det är i Sundsvall. Den strategiska ledningen inom sjukvården kan bli bättre (resursfördelning, vad händer om 5 timmar etc.). Den operativa sidan fungerar däremot relativt bra.

Polis

Poliser som ingår i pikétstyrkan och i insatsstyrkan har skyddsmask 90, dock inte tryckluftsmasker. Troligen har de poliser som är först på plats inga andningsskydd med i bilarna. Det innebär att de snabbt måste utrymma till gasfritt område.

I Stockholm går det snabbt att mobilisera cirka 100 man men det är tveksamt om dessa kan verka inne i det gasbelagda området.

Det finns i praktiken ingen tillgång till beredskapspoliser i en sådan här situation. Det går troligen fortare att få in hjälp från kårer i omkringliggande områden.

Polisen har en pressavdelning på cirka 30 man som kan utnyttjas för att sprida information till allmänhet och press.

Försvarsmakten

Försvarsmakten kan eventuellt hjälpa till med transport till sjukhus/uppsamlingsplatser men det går troligen snabbare att ta hjälp av SL-bussar etc. FM kan också bistå med helikoptrar för transport av sjuka. Hemvärnet kan även bistå men det är inte säkert att det blir tillfrågat. Det skulle kunna användas för bevakningsuppdrag men troligen i ett senare skede.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen kommer inte att ta över ledningen utan fungerar bara som stöd till räddningstjänsten. Det gäller i första hand för sjuktransportresurser.

Högkvarteret

En kort inledning gjordes där scenariot och erfarenheterna från Sundsvall presenterades. Därefter hölls en allmän diskussion med tyngdpunkt på vilka resurser som FM kan bidra med vid denna typ av civila händelser.

Till att börja med så fastslogs att grundorganisationen har 48 tim beredskap. Det är för att så få som möjligt skall behöva gå jour under vanliga helger etc. Vid långhelger upprättas listor på vakthavande befäl inom OPIL. På vardagar bör huvuddelen av organisationen vara på fötter tidigare än 48 tim. En beredskapstropp och en insatsberedd vaktstyrka på 10-20 man finns alltid på varje garnison. Delar ur dessa är de som är snabbast gripbara för akutsituationer. Det finns 5 räddningshelikoptrar inom FM varav 2 har jour.

Mycket kommer att fungera genom lokala kontakter mellan räddningsledare och hemvärnschefer. Hemvärnsmän kommer även att ställa upp frivilligt, något som dock kan komma att komplicera ersättningsfrågorna vid eventuella skador. Räddningsledare skall regelmässigt vända sig till Chefen för militärdistriktet (C MD) för att få tillgång till FM-resurser. MD hemställer sedan till OPIL på Högkvarteret om tilldelning av resurser. Därefter bedömer MD vilken personal som kan ställas till förfogande. Skyldighet att delta finns bara om FM bedöms ha erforderliga resurser med avseende på rådande hotbild. Det är sedan räddningsledaren som anvisar uppgifter för försvarsmaktspersonalen men denna leds av egna befäl. Hemvärdet kommer förmodligen att dra igång med omedelbar verkan, vilket betyder att när beslutet om tilldelning av resurser kommer har verksamheten redan startat.

Några andra förhållanden som framhölls var följande:

- Ekonomi: räddningstjänst är normalt gratis medan annan verksamhet som stöd till samhället debiteras. Om räddningstjänsten använder militära fordon så får FM stå för eventuella skador på t.ex. mark eftersom de äger fordonen.
- Tillgängligheten på FM-resurser kommer att bestämmas av det aktuella hotläget.
- Deltagande hemvärnsmän som inte fått order från MD är rättsligt jämförbara med andra gripbara civilister.
- Det är FM som är arbetsgivare och som har skyddsansvaret för sin egen personal om de är beordrade till uppgiften.
- FM underställs aldrig polisen. De agerar alltid i samverkan. Vad händer om polisen inte har vapen och trupp för att lösa en terroristssituation?
- MP kan dirigera civil trafik och neka tillträde till område.
- Expertstaber kommer att behövas i situationer som den i Sundsvall.

Ytterligare en faktor som diskuterades var att man ofta hamnar i situationer där man litar till folks frivillighet och vilja att ställa upp. Man litar även till personliga relationer och ickeofficiella kontaktvägar. Även om formella beslutsvägar finns är det inte alltid som alla inblandade känner till dessa. Om personal från t.ex. hemvärdet spontant inställer sig är dessa formellt inte militär personal förrän det officiella beslutet har fattats.

*Spelkort***Spelkort 1, Sundsvall**

Scenariot utspelas i Sundsvall lördagen den 3/11 2001. Vädret är stabilt med svag växlande vind, 2-3 m/sekund, riktning mellan ost och sydost. Temperaturen är -2 °C.

Svenska Spel och dess helägda dotterbolag Casino Cosmopol har etablerat Sveriges första internationella kasino i Sundsvall och spel har pågått sedan april i det gamla, för speländamål, renoverade stationshuset. Allt sedan spelstarten har en grupp, som misstänks ha samröre med den ryska maffian, försökt infiltrera verksamheten. På grund av gruppens tillvägagångssätt har slutsatser dragits om att avsikten kan vara "tvätt" av svarta pengar. Kasinots ledning har dock kallsinnigt avfärdat gruppens förslag om "ett för alla parter fruktbart samarbete", trots att påtryckningarna på senare tid blivit allt hotfullare.

Klockan 2200 finns 200 gäster i kasinot, och kvällens spel pågår för fullt. Då rings ett anonymt hot in till kasinot och en röst förklarar att nu skall ett exempel statueras. En sprängladdning kommer att detonera i lokalerna om 10 min om inte kasinots ledning omedelbart uttalar sin samarbetsvilja. Den som tar emot samtalet har instruktioner om att inte ge efter för hot i sådana här situationer. Han lägger därför på luren och kontaktar omgående polisen.

Spelkort 2, Sundsvall

Klockan 22.10 detonerar en sprängladdning i en skåpbil som körts fram till kasinots nordvästra hörn. Ett stort hål uppstår i fasaden och huvuddelen av fönsterrutorna på kasinots norra och västra fasad och i närliggande kvarter på andra sidan Strandgatan blåses ut. Den solida stommen på kasinot motstår dock explosionen bättre än förväntat och övriga skador på huset blir relativt begränsade. Vid tiden för detonationen befinner sig ett hundratal gäster kvar i kasinot eller inom 100 meters radie från detsamma. Något tiotal personer dödas och ca 50 personer skadas mer eller mindre allvarligt av tryckvåg och splinter från explosionen. Panik utbryter.

Vid tiden för explosionen har föraren i en södergående tankbil, längs E4, precis satt sitt ekipage i rörelse från trafikljuset som finns ca 20 m väster om kasinot. Tankbilen är lastad med svaveldioxid fördelat på 13,5 ton i bilen och 24,5 ton på släpet. Föraren skadas allvarligt av splinter från den sprängda skåpbilen och slungas medvetlös över till passagerarsätet. Bilen får punktering på vänster framhjul varefter den svänger kring och fortsätter att sakta rulla över motsatta körbanan och nerför avsatsen mot kasinot. Där den blir stående med släpet kvar uppe på och snett över vägen.

Splinter träffar även tankbilssläpet och ett par cm² stort hål uppstår. Giftig svaveldioxid börjar strömma ut. Även tanken på lastbilen har fått en del skador men den läcker inte.

Ett tiotal nyfikna personer som skyndar till från andra sidan E4 kollapsar och faller ihop.

Spelkort 1, Stockholm

TV4 tar ställning mot främlingsfientlighet och rasism genom att anordna projektet "NOLLRASISM". Projektet består av olika delar, där temaveckan på TV4 är det mest iögonenfallande. Mellan den 24 november och 3 december genomsyras TV-utbudet av nollrasism-temat.

Som en del i projektet öppnar TV4 på sin hemsida en "chat" där allmänheten kan diskutera kring frågan "Hur ska vi bekämpa rasismen". Tidigt översvämmas chatten av inlägg med mer eller mindre rasistiska undertoner. Signaturen "Stolt och Stark" skriver till exempel att TV4 smutskastar den svenska fanan och hoppar på en vänster inriktad antifacist vind, medan en "Stolt svensk" kallar TV4s ledning för landsförrädare och låter meddela att "det ju för fan är tragiskt att svartingarna kommer hit och försöker ta SVENSKARNAS RIKE, MEN SOM TUR E FINNS NAZISMEN OCH JAG KOMMER ATT NJUTA AV SEGERN."

Inför de förväntade oroligheterna i samband med Karl XII:s dödsdag den 30:e november gör Jan Scherman, TV4:s programdirektör, i direktsändning ett uttalande där han markerar sitt och TV4s ställningstagande mot den växande rasismen. Han påpekar att "Det här är en av vår tids viktigaste frågor. Vi tror att det behövs betydligt mer än en engångsinsats för att stävja den avskyvärda utvecklingen" Samma dag premiärvisar TV4 också videon till "Det här är ditt land" en översättning av Woody Guthries låt "This land is your land" och en stor del av Sveriges artistelit framför låten. Visningen av videon blir startskottet för nedräkningen till den stora artistgalan mot nazism i Globen i januari.

På TV4s hemsida hårdnar samtidigt tonen. En Nynazistisk organisation som kallar sig "VIT MAKT" gör allt hätskare uttalanden som så småningom utvecklas till reella hot där man kräver att TV4 ska stoppa sändningen av den stora artistgalan i Globen, annars hotar man att spränga TV4 huset. Indirekta hot uttala också mot personalen och man drar paralleller med bomben mot journalistparet som granskade nazismen för Aftonbladets räkning.

Tisdagen den 16 januari är så dagen inne för den stora artistgalan under namnet "HELA SVERIGE - artister mot nazister". TV4s ledning har trots att man tar nynazisternas hot på allvar beslutat att sända från galan. TV4 huset bevakas av polis. Anläggningarna och den närmaste omgivningen har genomsökts i jakt på eventuella bomber, men inget misstänkt har upptäckts.

Spelkort 2, Stockholm

Vädret i Stockholm den 16 januari på kvällen är klart med svag nordlig vind, 2-3 m/s. Temperaturen är -2 °C.

Klockan 21.30 är medlemmar i den nynazistiska gruppen VIT MAKT på väg mot TV4-huset, i en skåpbil fullastad med sprängämnen, för att göra allvar av sitt hot. Sprängladdningen detonerar dock i förtid i samband med en kraftig inbromsning i korsningen Valhallavägen/Lidingövägen Trafiken är trots den relativt sena timmen rätt intensiv och något tiotal personer dödas och ca 50 skadas mer eller mindre

Bilaga 3

allvarligt av tryckvåg och splitter från explosionen. Panik utbryter. Huvuddelen av fönsterrutorna i närliggande kvarter blåses ut.

Vid tiden för explosionen har föraren i en tankbil, som precis fått grönt ljus i korsningen, satt sitt ekipage i rörelse för att svänga vänster längs Lidingövägen i riktning mot Värtahamnen. Tankbilen är lastad med svaveldioxid fördelat på 13,5 ton i bilen och 24,5 ton på släpet. Föraren skadas allvarligt av splitter från den sprängda skåpbilen och slungas medvetslös över till passagerarsätet. Bilen fortsätter att sakta rulla över korsningen och nerför en mindre slänt ner mot musikhögskolan. Där blir den stående med släpet kvar uppe på och snett över vägen. Splitter träffar även tankbilssläpet och ett par cm² stort hål uppstår. Giftig svaveldioxid börjar strömma ut. Även tanken på bilen har fått en del skador men den läcker inte.

Ett antal nyfikna personer som skyndar till från närområdet kollapsar och faller ihop.

Inbjudningar till spelen

Datum	Vid korrespondens åberopa FOAs beteckning Nr
2000-09-15	00-4432

Länsstyrelsen i Västernorrlands län
Polismyndigheten i Västernorrlands län
Landstinget Västernorrland
Sundsvalls kommun

Er referens

Vår handläggare

Inbjudan

Försvarets Forskningsanstalt, Avdelningen för NBC-skydd, har nöjet att inbjuda till ett seminarium rörande sårbarhet vid NBC-händelser i stadsmiljö.

Seminariet äger rum vid Sundsvalls konferenscenter, Esplanaden 29, SUNDSVALL, den 28 november 2000, klockan 0900 - 1700.

Svar om deltagande skickas till Maiken Karlsson, mhkarlsson@ume.foa.se, senast den 30 oktober.

Kontakta mig gärna för ytterligare upplysningar.

Välkomna!

Thomas Ulvsand

tel 090-106749
mobil 070-3231749
epost ulvsand@ume.foa.se

Seminarium: Sårbarhet vid NBC-händelser i stadsmiljö

Bakgrund

FOA NBC-Skydd i Umeå driver ett projekt som berör lågnivåhot inom NBC-området (Nukleära, biologiska eller kemiska ämnen). I detta ingår studier av sårbarheten i stadsmiljö, om denna drabbas av händelser med utsläpp av radioaktiva, biologiska eller kemiska ämnen som följd. Orsaken kan vara en fredstida olyckshändelse eller ett terroristattentat. Trots att problem med radioaktiva, biologiska eller kemiska ämnen i stad många gånger har identifierats som stora och mångfacetterade, har ännu inte sådana frågor analyserats tillräckligt ingående och systematiskt ens för de ”klassiska” hotsscenarierna.

På senare tid har ett antal nya scenarier uppmärksammats som rör terror och sabotage av relevans för samhället i fred, kris eller krig. Vår beredskap och räddningstjänst för olyckor är främst strukturerad för händelser, där risken eller förekomsten av skadliga ämnen är känd vid inledningen av åtgärderna, eller på ett relativt tidigt stadium. Med de nya hot som kommit i fokus går det dock lätt att finna scenarier, där det inte redan från början är uppenbart att sådana ämnen är involverade i händelsen.

Vid en olycka eller svår påfrestning på samhället av NBC-karaktär kommer många aktörer att engageras och samarbeta. Inom projektet intresserar vi oss bland annat för hur samarbetet kan ske och vilka möjligheter olika aktörer har att uppfylla sin roll, beroende på skyddsaspekter, resurser, lagstöd med mera. I vår analys vill vi kunna belysa de skillnader som finns mellan en storstad i en tätbefolkad region och en medelstor stad i en region med lägre befolkningstäthet. Vi har valt Stockholm och Sundsvall som typstäder.

Kommunen, länsstyrelsen, sjukvården och polisen får en aktiv, operativ roll i ett tidigt skede av en NBC-händelse. Vi vänder oss därför till Stockholms och Sundsvalls kommuner och till länsstyrelserna, landstingen och länspoliserna i Stockholms och Västernorrlands län, med önskemål om att utifrån några NBC-scenarier få tillfälle att diskutera och utbyta tankar och erfarenheter.

I gällande försvarsbeslut har Försvarsmakten som en uppgift att stödja samhället vid svåra påfrestningar i fred. Vi är intresserade av er syn på hur detta stöd skulle kunna förbättra samhällets förmåga och under vilka former samarbetet skulle ske.

Diskussionerna genomförs i seminarieform under en heldag, med Stockholm och Sundsvall var för sig. Under seminariet kommer deltagande FOA-forskare att ge presentationer om kunskapsläget inom området, som till exempel detekterbarhet, sanerbarhet och skyddsfrågor. Antalet deltagare vill vi begränsa till högst 15, vilket innebär att 2-3 personer från varje myndighet lämpligen kan delta.

Som underlag till diskussionerna kommer vi att ta fram ett scenario med en civil olycka och ett med en terroristhandling för respektive N, B och C, inalles sex fall. Detta underlag kommer att sändas ut till deltagarna i förväg.

Vi kommer senare att genomföra ett motsvarande seminarium tillsammans med representanter för Försvarsmakten.

Datum	Vid korrespondens åberopa FOAs beteckning Nr
2000-09-21	00-4432

Enligt sändlista

Er referens

Vår handläggare

Inbjudan

Försvarets Forskningsanstalt, Avdelningen för NBC-skydd, har nöjet att inbjuda till ett seminarium rörande sårbarhet vid NBC-händelser i stadsmiljö.

Seminariet äger rum på Högkvarteret i Grottan, rum 7158, den 5 december 2000 klockan 0900-1700.

Svar om deltagande skickas till Maiken Karlsson, mhkarlsson@ume.foa.se, senast den 23 oktober.

Kontakta mig gärna för ytterligare upplysningar.

Välkomna!

Thomas Ulvsand

tel 090-106749

epost ulvsand@ume.foa.se

Sändlista:

HKV, 107 85 Stockholm
C STRA
STRA INRI
GRO
KRI
OpSJV
JUR
OPIL
SkyddC, 901 76 Umeå
FHS, 107 87 Stockholm

Som orientering:

ATK Box 901 745 25 Enköping
FTK, Box 660, 751 28 Uppsala
MTK 130 61 Hårsfjärden
MDS Box 5155, 426 05 V Frölunda
MDM 645 84 Strängnäs
MDN Militärdistriktsstaben, Box 9101,
961 19 Boden

Seminarium: Sårbarhet vid NBC-händelser i stadsmiljö

Bakgrund

FOA NBC-Skydd i Umeå driver ett projekt som berör lågnivåhot inom NBC-området (Nukleära, biologiska eller kemiska ämnen). I detta ingår studier av sårbarheten i stadsmiljö, om denna drabbas av händelser med utsläpp av radioaktiva, biologiska eller kemiska ämnen som följd. Orsaken kan vara en fredstida olyckshändelse eller ett terroristattentat. Trots att problem med radioaktiva, biologiska eller kemiska ämnen i stad många gånger har identifierats som stora och mångfacetterade, har ännu inte sådana frågor analyserats tillräckligt ingående och systematiskt ens för de ”klassiska” hotscenarierna.

På senare tid har ett antal nya scenarier uppmärksammats som rör terror och sabotage av relevans för samhället i fred, kris eller krig. Vår beredskap och räddningstjänst för olyckor är främst strukturerad för händelser, där risken eller förekomsten av skadliga ämnen är känd vid inledningen av åtgärderna, eller på ett relativt tidigt stadium. Med de nya hot som kommit i fokus går det dock lätt att finna scenarier, där det inte redan från början är uppenbart att sådana ämnen är involverade i händelsen.

Vid en olycka eller svår påfrestning på samhället av NBC-karaktär kommer många aktörer att engageras och samarbeta. Inom projektet intresserar vi oss bland annat för hur samarbetet kan ske och vilka möjligheter olika aktörer har att uppfylla sin roll, beroende på skyddsaspekter, resurser, lagstöd med mera. I vår analys vill vi kunna belysa de skillnader som finns mellan en storstad i en tätbefolkad region och en medelstor stad i en region med lägre befolkningstäthet. Vi har valt Stockholm och Sundsvall som typstäder.

Kommunen, länsstyrelsen, sjukvården och polisen får en aktiv, operativ roll i ett tidigt skede av en NBC-händelse. Vi vänder oss därför till Stockholms och Sundsvalls kommuner och till länsstyrelserna, landstingen och länspoliserna i Stockholms och Västernorrlands län, med önskemål om att utifrån några NBC-scenarier få tillfälle att diskutera och utbyta tankar och erfarenheter.

I gällande försvarsbeslut har Försvarsmakten som en uppgift att stödja samhället vid svåra påfrestningar i fred. Vi är intresserade av er syn på hur detta stöd skulle kunna förbättra samhällets förmåga och under vilka former samarbetet skulle ske.

Diskussionerna genomförs i seminarieform under en heldag, med Stockholm och Sundsvall var för sig. Under seminariet kommer deltagande FOA-forskare att ge presentationer om kunskapsläget inom området, som till exempel detekterbarhet, sanerbarhet och skyddsfrågor. Antalet deltagare vill vi begränsa till högst 15, vilket innebär att 2-3 personer från varje myndighet lämpligen kan delta.

Som underlag till diskussionerna kommer vi att ta fram ett scenario med en civil olycka och ett med en terroristhandling för respektive N, B och C, inalles sex fall. Detta underlag kommer att sändas ut till deltagarna i förväg.

Datum	Vid korrespondens åberopa FOAs beteckning Nr
2000-09-15	00-4432

Länsstyrelsen i Stockholms län
Polismyndigheten i Stockholms län
Stockholms läns landsting
Stockholms stad

Er referens

Vår handläggare

Inbjudan

Försvarets Forskningsanstalt, Avdelningen för NBC-skydd, har nöjet att inbjuda till ett seminarium rörande sårbarhet vid NBC-händelser i stadsmiljö.

Seminariet äger rum vid ...den 29 november 2000 klockan 0900 - 1700.

Svar om deltagande skickas till Maiken Karlsson, mhkarlsson@ume.foa.se, senast den 30 oktober

Kontakta mig gärna för ytterligare upplysningar.

Välkomna!

Thomas Ulvsand

tel 090-106749

mobil 070-3231749

epost ulvsand@ume.foa.se

Seminarium: Sårbarhet vid NBC-händelser i stadsmiljö

Bakgrund

FOA NBC-Skydd i Umeå driver ett projekt som berör lågnivåhot inom NBC-området (Nukleära, biologiska eller kemiska ämnen). I detta ingår studier av sårbarheten i stadsmiljö, om denna drabbas av händelser med utsläpp av radioaktiva, biologiska eller kemiska ämnen som följd. Orsaken kan vara en fredstida olyckshändelse eller ett terroristattentat. Trots att problem med radioaktiva, biologiska eller kemiska ämnen i stad många gånger har identifierats som stora och mångfacetterade, har ännu inte sådana frågor analyserats tillräckligt ingående och systematiskt ens för de ”klassiska” hotsscenarierna.

På senare tid har ett antal nya scenarier uppmärksammats som rör terror och sabotage av relevans för samhället i fred, kris eller krig. Vår beredskap och räddningstjänst för olyckor är främst strukturerad för händelser, där risken eller förekomsten av skadliga ämnen är känd vid inledningen av åtgärderna, eller på ett relativt tidigt stadium. Med de nya hot som kommit i fokus går det dock lätt att finna scenarier, där det inte redan från början är uppenbart att sådana ämnen är involverade i händelsen.

Vid en olycka eller svår påfrestning på samhället av NBC-karaktär kommer många aktörer att engageras och samarbeta. Inom projektet intresserar vi oss bland annat för hur samarbetet kan ske och vilka möjligheter olika aktörer har att uppfylla sin roll, beroende på skyddsaspekter, resurser, lagstöd med mera. I vår analys vill vi kunna belysa de skillnader som finns mellan en storstad i en tätbefolkad region och en medelstor stad i en region med lägre befolkningstäthet. Vi har valt Stockholm och Sundsvall som typstäder.

Kommunen, länsstyrelsen, sjukvården och polisen får en aktiv, operativ roll i ett tidigt skede av en NBC-händelse. Vi vänder oss därför till Stockholms och Sundsvalls kommuner och till länsstyrelserna, landstingen och länspoliserna i Stockholms och Västernorrlands län, med önskemål om att utifrån några NBC-scenarier få tillfälle att diskutera och utbyta tankar och erfarenheter.

I gällande försvarsbeslut har Försvarsmakten som en uppgift att stödja samhället vid svåra påfrestningar i fred. Vi är intresserade av er syn på hur detta stöd skulle kunna förbättra samhällets förmåga och under vilka former samarbetet skulle ske.

Diskussionerna genomförs i seminarieform under en heldag, med Stockholm och Sundsvall var för sig. Under seminariet kommer deltagande FOA-forskare att ge presentationer om kunskapsläget inom området, som till exempel detekterbarhet, sanerbarhet och skyddsfrågor. Antalet deltagare vill vi begränsa till högst 15, vilket innebär att 2-3 personer från varje myndighet lämpligen kan delta.

Som underlag till diskussionerna kommer vi att ta fram ett scenario med en civil olycka och ett med en terroristhandling för respektive N, B och C, inalles sex fall. Detta underlag kommer att sändas ut till deltagarna i förväg.

Vi kommer senare att genomföra ett motsvarande seminarium tillsammans med representanter för Försvarsmakten.

Deltagarförteckning

2000-11-28, Sundsvall

Olle Gustavsson	Smittskyddsläkare	Smittskyddsenheten, Länssjukhuset Sundsvall
Elieann Broman	Hygiensjuksköterska	Smittskyddsenheten, Länssjukhuset Sundsvall
Mauritz Johanson	Anestesiläkare	Sollefteå sjukhus
Eva Lindberg	Polisinspektör	
Lars-Erik Nordin	Polisinspektör	
Kenth Nilsson	Säkerhetschef	Sundsvalls kommun
Rolf Forsmark	Miljöingenjör	Sundsvalls kommun
Sven-Olof Hansson	Räddningstjänsten	Sundsvall-Timrå
Börje Stenqvist	Räddningstjänsten	Sundsvall-Timrå
Staffan Magnusson	Klinikchef	Medicinkliniken, Sundsvalls sjukhus
Åke Grehn	Överläkare	Anestesikliniken, Sundsvalls sjukhus
Jan-Erik Eriksson	Försvarsdirektör	Länsstyrelsen i Västernorrland
Erik Söderin	C Västernorrlandsgruppen	MDN

2000-12-05, Högkvarteret, Stockholm

Karl-Erik Holmgren	Övlt	KRI MARK Utrlt
Thomas Fahlander	Mj	SkyddC
Tommy Bolme	Mj	SkyddC
Gunilla Palmquist	Institutionen för civil beredskap	Försvarshögskolan
Bengt Wijkström	Mj J3	Beredskapsofficer/NBC-företrädare MD M
Göran Brodén	Kk J4	Stabsläkare MD M
Stefan Ryding-Berg	Chefsjurist Juridiska avd	HKV
Richard Tornberg	Försvarsjurist Juridiska av	HKV
Jan Wangefors	xx	STRA Inri
Marcus Björkegren	xx	STRA Inri
Hugo Cedräus	xx	Sjukvårdsavd HKV

2000-12-06, Bergendal Konferens, Sollentuna

Håkan Lindberg	CAK	Nordvästra sjukvårdsområdet
Eva Fellenius	CAK	Nordvästra sjukvårdsområdet
Kurt-Erik Hansson	Polisoperativa avdelningen	Länskommunikationscentralen
Mats Näslund	Polisoperativa avdelningen	Länskommunikationscentralen Sthlm
Hans Linder	Försvarsdirektör	Stockholm
Alf Axlid	Avdelningsdirektör	Länsstyrelsen Sthlm
Roland Nilsson	Avdelningsdirektör	Länsstyrelsen
Ulf Lundström	Brandingenjör	Länsstyrelsen
Pontus Eklund	Stadsmiljöroteln	Stockholms stad
Ola Slettenberg	Räddningstjänsten	Stockholms stad